

**ÜNİVERSİTE I LİG VOLEYBOL OYUNCULARINDA
DENETİM ODAĞI İLE BAŞARI VE BAŞARISIZLIK İLİŞKİSİNİN
ARAŞTIRILMASI**

107557

ELİF BOZYİĞİT

107557

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Hüseyin ÇAMLIYER

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Eylül 2001

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMENTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv.kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı

: BOZYİĞİT

Adı: Elif

Tezin Türkçe adı: Üniversite I. Lig Voleybol Oyuncularında Denetim Odağı İle Başarı ve Başarısızlık İlişkisinin Araştırılması

Tezin Yabancı adı: The Research Of The Relationship Between Success – Failure and Locus of Control For Volleyball Players of League At University

Tezin yapıldığı

Üniversite: Celal Bayar Üniversitesi

Enstitüsü: Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Yılı: 2001

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı:

Tez Danışmanının:

Ünvanı: Yrd.Doç.Dr.

Adı: Hüseyin

Soyadı: ÇAMLIYER

Türkçe anahtar kelimeler:

1. Yükleme
2. İçsel denetimlilik
3. Dışsal denetimlilik
4. Başarı
5. Başarısızlık

İngilizce anahtar kelimeler:

1. Attribution
2. Inner control
3. External control
4. Success
5. Failure

Tarih:

İmza:

Elif BOZYİĞİT'in YÜKSEK LİSANS tezi olarak hazırladığı "Üniversite 1. Lig Voleybol Oyuncularında Denetim Odağı ile Başarı ve Başarısızlık İlişkisinin Araştırılması" başlıklı bu çalışma Jürimizce Lisansüstü Eğitim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

25.10.2001

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER



Üye : Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER



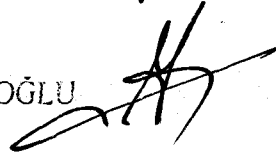
Üye : Prof. Dr. Muzaffer ÇOLAKOĞLU



Üye : Yrd. Doç. Dr. Nihat GÜNDÜZ

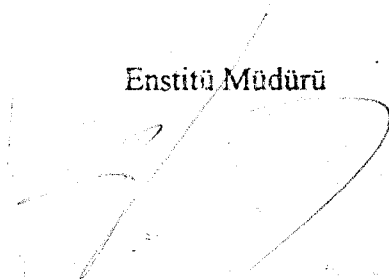


Üye : Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÇOBANOĞLU



Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 26.10/2001 gün ve 19.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü



ÖZET

Bu araştırmanın amacı voleybol sporu ile uğraşan üniversiteli sporcuların denetim odağı ile başarı ve başarısızlıkları arasındaki ilişkiyi araştırmak, voleybol sporcularının başarı ve başarısızlıklarını etkileyen nedenlerin tartışılmasına bilimsel yaklaşımlarla açıklama getirebilmektir.

Araştırma 1999-2000 ve 2000-2001 öğretim yılında Üniversitelerarası I. Lig Voleybol Müsabakalarına katılan üniversitelerin takımlarında oynayan öğrencilerden elde edilmiştir.

Bu çalışmada "Wingate Sport Achievement Responsibility Scala (WSARS)" (1) testi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Hasırcı'nın (2) Türkçe'ye uyarladığı, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yaptığı Takım Sporları için "Sporda Başarının Sorumluluğunu Alma Ölçeği (SBSÖ)" uygulanmıştır. Verilerin analizinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve "Tukey-B Anlamlılık Testi" kullanılmıştır.

Araştırma sonunda, yapılan müsabakalardan sonra sporcuların elde ettikleri sonuç ile ilgili olarak; maçın galibiyet ya da mağlubiyet ile bitmesi, cinsiyet, gelir düzeyi, üniversite takımlarında oynama yılı gibi faktörlerin sporcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilemediği, bunun yanı sıra yarışmacı yılı, yapılan spor dalından memnun olma durumu, sporcunun antrenmanlara devam durumu ve antrenörlere karşı tutumu gibi faktörlerin ise sporcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkiledikleri görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yükleme, içsel denetimlilik, dışsal denetimlilik, başarı ve başarısızlık.

SUMMARY

The goal of this research is to study the relation between the locus of control with success and failure of the university athletes dealing with the sport of volleyball; and is to give a scientific approached explanation to the causes that effect the volleyball players' success and failure.

The research is carried out from the data obtained from the students played in the teams of the universities participated in the Interuniversity I. League Volleyball Competition in the 1999-2000 and 2000-2001 academic year.

In this study, "Wingate Sport Achievement Responsibility Scala (WSARS)" (1) test was used as a vehicle to gather the data. Developed by Hasırcı for Team Sports, "Sporda Başarının Sorumluluğunu Alma Ölçeği (SBSÖ)" was used. In the analysis of the data, t-test, one-side variance analysis (ANOVA) and "Tukey-B Meaningfulness Test" were used.

The results were obtained from this study showed that score, gender, income, the peribol of the playing time at the university team did not effect the athletes' score after competition. On the other hend, competition time, sport type, training and relation between trainer and athlet effect the control mechanizm of the athletes.

Key words: Attribution, internal control, external control, success and failure.

TEŞEKKÜR

Tezin planlama aşamasında başlayarak her türlü konuda olumlu katkılarıyla çalışmayı yönlendiren danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER'e (Celal Bayar Üniversitesi),

Konunun seçiminde yardımcı olan, ilgi ve desteğini esirgemeyen ayrıca literatür bilgilerini elde etmemde büyük katkıları olan sayın Doç. Dr. Seyhan HASIRCI'ya (Pamukkale Üniversitesi),

İstatistiksel verilerin elde edilmesinde yardımcı olan sayın Doç. Dr. Abdurrahman TANRIÖĞEN'e (Pamukkale Üniversitesi),

İstatistiksel verilerin değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında sonsuz katkıları olan sayın Yrd. Doç. Dr. Selda BEREKET'e (Celal Bayar Üniversitesi),

Araştırmaya katılarak uygulanan testleri özveriyle cevaplayan üniversite takımlarımızın saygıdeğer antrenörlerine ve değerli öğrencilerine,

Araştırmanın yazım aşamasında biçim ve teknik ayrıntılarda yardımcı olan sayın Fehim GÖÇMEN ve Şahin BARIŞ'a,

Üniversitede aldığım eğitimim süresince bizlere bilimsel olmanın anlamını öğreten değerli öğretim üyelerine,

Ayrıca beni manevi olarak destekleyen aile üyelerime,

Teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Elif BOZYİĞİT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	III
SUMMARY.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XI
1.GİRİŞ.....	1
2.GEREÇ VE YÖNTEMLER.....	3
2.1.Araştırmanın Yöntemi.....	3
2.2.Evren.....	3
2.3.Örnekleme.....	4
2.4.Verilerin Toplanması.....	4
2.5.Uygulama Şekli.....	5
2.6.Verilerin Çözümlemesinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler.....	5
2.7.Araştırmanın Amacı.....	5
2.8.Araştırmanın Önemi.....	6
2.9.Araştırmanın Hipotezleri.....	6
2.10.Sayıtlar.....	8
2.11.Sınırlılıklar.....	8
3.YÜKLEMLEME KURAMI.....	9
3.1.Yükleme Kuramları.....	11
3.1.1.Fritz Heider'in kuramı.....	11
3.1.1.1.Dış nedenlere karşı iç nedenler.....	12
3.1.1.2.Nedenin kararlılığı.....	13
3.1.2.Kelley'in Küp Kuramı.....	13

İÇİNDEKİLER (devam)

	Sayfa
3.1.3.Jones ve Davis'in kuramı.....	14
3.1.4.Bernhard Weiner'in kuramı.....	15
3.2.Denetim Odağı (Locus Of Control).....	17
3.2.1.Denetim Odağı tanımı.....	17
3.3.Spor da Denetim Odağı.....	20
3.4.Spor Alanında Başarı yada başarısızlık İle İlgili Değişik Görüş ve Yaklaşımlar.....	21
3.4.1.Nitsch ve Allmer'in başarı ve başarısızlığa ilişkin oluşturdukları sınıflandırma.....	21
3.4.1.1.İçsel ve kontrol edilir nedenler.....	22
3.4.1.2.Dışsal ve kontrol edilemeyen nedenler.....	22
3.4.2.Allmer'in başarı ya da başarısızlığa neden olan sebeplere ilişkin yaptığı sınıflandırma.....	23
3.5.Denetim Odağının sporcu davranışına etkisi.....	25
3.5.1.Ben merkezlilik ve denetim odağı ilişkisi.....	26
3.5.2.Geçmişteki deneyimler ve denetim odağı ilişkisi.....	26
3.5.3.Beklentiler ve denetim odağı ilişkisi.....	27
3.5.4.Cinsiyet farklılığı ve denetim odağı ilişkisi.....	27
3.5.5.Kendini kötü hissetme ve sakatlıklarda denetim odağı.....	27
3.5.6.Kazanma ve kaybetme durumunda denetim odağı.....	28
3.6.Okul Sporlarında Denetim Odağı.....	29
3.7.Performans Sporlarında Denetim Odağı.....	30
3.7.1.Takım sporlarında Denetim Odağı ile ilgili yapılan araştırmalar.....	30
3.7.2.Voleybolda Denetim Odağı ile ilgili yapılan araştırmalar.....	31
3.7.2.1.Yüklemleme ve emosyonel durum arasındaki ilişki.....	34
3.8.Spor da Başarı.....	35

İÇİNDEKİLER (devam)

	Sayfa
3.8.1.Spor da Başarıyı Etkileyen Psikolojik Faktörler.....	36
3.8.1.1.Zihinsel faktörler.....	36
3.8.1.2.Duygusal faktörler.....	36
3.8.1.3.Kişilik faktörleri.....	36
3.8.1.4.Fiziksel faktörler.....	37
4.BULGULAR.....	38
5.TARTIŞMA.....	59
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
KAYNAKLAR DİZİNİ.....	67
EKLER	
1. Takım sporları testi	
2. Sporcu anket formu	
3. Antrenör anket formu	
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
1. Weiner'in nedensel yüklemleme şeması.....	16
2. Weiner'in nedensel yüklemlemeler ile ilgili üç boyutlu modeli.....	17
3. Nitsch ve Allmer'in başarı ve başarısızlığa ilişkin sınıflandırma şeması.....	22
4. Allmer'in başarı ya da başarısızlığa neden olan sebeplerin sınıflandırma şeması.....	23
5. Sporda başarı şeması ve psikolojik faktörler.....	36

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
1. Araştırmanın örnekleminin yapısı.....	4
2. Başarı davranışının algılanmış belirleyici için bir sınıflandırma.....	13

TABLOLAR DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
1. Örneklem grubunu temsil eden tüm sporcuların farklı üniversitelere göre dağılımı.....	37
2. Başarılı ya da başarısız olan voleybolcuların SBSÖ'den almış oldukları puan değerleri.....	38
3. Cinsiyete Göre SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri.....	38
4. Kardeş Sayısı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım....	38
5. Kardeş Sayısının SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	39
6. Gelir Düzeyi ile SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım....	40
7. Gelir Düzeyinin SBSÖ'den Alınan Puanları Etkileme Dereceleri.....	40
8. Yarışmacı Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım..	40
9. Yarışmacı Yılına SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	41
10. Yarışmacı Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı.....	41
11. Üniversite Takımında Oynama Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	42
12. Antrenman Gün Sayısı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	42
13. Antrenman Gün Sayısının SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	43
14. Haftalık Ortalama Antrenman Saati İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	43
15. Haftalık Ortalama Antrenman Saatinin SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	44
16. Türkiye Genelinde Kendisini Başarılı Görme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Dağılım.....	44
17. Türkiye Genelinde Kendisini Branşında Başarılı Görme Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	45
18. Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara göre Başarılı Göreme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	45
19. Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara Göre Başarılı Görme Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	46
20. Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara göre Başarılı Göreme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı.....	46
21. Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	47
22. Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	47

TABLolar DİZİNİ (devam)

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
23. Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı.....	48
24. Yıl içindeki Performans İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	48
25. Yıl içindeki Performansın SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	49
26. Antrenörün Sporcuyla Çalışma Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	49
27. Antrenörün Sporcuyla Çalışma Yılı'nın SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	50
28. Sporcunun Branşına Olan İlgi Düzeyi İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	50
29. Sporcunun Branşına Olan İlgi Düzeyinin SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	51
30. Sporcunun Antrenmanlara Devam Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	51
31. Sporcunun Antrenmanlara Devam Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	52
32. Sporcunun Antrenmanlara Devam Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı.....	52
33. Sporcunun Takım Arkadaşları ve Çevresine Olan Uyumunu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	53
34. Sporcunun Takım Arkadaşları ve Çevresine Olan Uyumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	53
35. Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	54
36. Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	54
37. Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı.....	55
38. Antrenöre Göre Sporcunun Türkiye Genelindeki Başarı Düzeyi İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım.....	55
39. Antrenöre Göre Sporcunun Türkiye Genelindeki Başarı Düzeyi İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri.....	56

1.GİRİŞ

Modern çağda sporda başarıyı yakalamanın önemli koşullarından bir tanesi sporu ilgilendiren bilim dalları ile ilgili araştırmalar yapmak ve sonuçlarını pratikte uygulamaya sokmaktır.

Sporda uluslararası düzeyde başarı kazanan ülkelerin bu başarılarında, üniversite ve çeşitli kurumlarda yapılan bilimsel araştırmaların payı büyüktür. Sportif başarıyı maksimum düzeye çıkarabilmek için yapılan bu araştırmalardan en iyi şekilde yararlanılmalı ve uygulamaya çalışılmalıdır.

Bu araştırma ülkemize Spor Psikolojisi ve özellikle de Denetim Odağı alanında yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle Voleybol sporu ile uğraşan üniversiteli sporcuların başarı ve başarısızlıklarıyla denetim odağı arasındaki ilişkilerini araştırmak ve voleybol sporcularının başarı ve başarısızlıklarını etkileyen nedenlerin tartışılmasına bilimsel yaklaşımlarla açıklama getirebilmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmadan elde edilecek sonuçların pratik anlamda çok büyük yararlar getireceği düşünülmektedir.

Performans sporlarıyla uğraşanların en önemli hedeflerinden biri şüphesiz “en iyiye” ulaşmaktır. En iyiye doğru olan bu yarış, kazanma ve kaybetme ile sonuçlanır. Elde edilen bu sonuçta, yani başarı ya da başarısızlık durumunda sporcuların hangi nedenlere yüklemleme yaptıklarının bilinmesi, gelecekle ilgili olumlu beklentilerin gelişmesine yol gösterici bir nitelik olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde Denetim Odağı ile ilgili çalışmalar (13,14,15,16) yeni yeni yapılmaya başlanmakla beraber, konuya ilişkin voleybol sporu ile uğraşan üniversiteler I. Lig voleybolcuları üzerinde böyle bir bilimsel çalışmaya rastlanamamıştır. Araştırma sonunda elde edilecek bulguların hem voleybol sporu ile ilgilenen sporcu, antrenör ve bilim adamları için, hem de Spor Psikolojisi bilimine performansın arttırılabilmesiyle ilgili olarak olumlu yönde bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın evrenini, 1999-2000 ve 2000-2001 öğretim yıllarında, Ankara ve Manisa’da yapılan Üniversitelerarası I. Lig Voleybol müsabakalarına katılan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu çalışmada “Wingate Sport Achievement Responsibility Scala (WSARS)” (1) testi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu test Rotter’in denetim odağı ile ilgili geliştirdiği testten yola çıkılarak sporculara özgü hazırlanmış bir testtir. Hasırcı’nın (2)

Türkiye’de geçerlilik ve güvenilirliğini yaptığı Takım Sporları için “Sporda Başarının Sorumluluğunu Alma Ölçeği (SBSÖ)” uygulanmıştır. Verilerin analizinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve “Tukey-B Anlamlılık Testi” kullanılmıştır.

Genelde takım sporları ile ilgili yapılan çalışmaların (28,31) sonuçlarına bakıldığında, başarısız olan sporcuların başarılı olanlara oranla daha dış denetimli oldukları söylenebilir. Bu çalışmada üniversite takımlarında oynayan voleybol sporcularının başarı ve başarısızlıklarını nasıl algılayıp ne şekilde açıkladıklarını ortaya koymaya çalışılmıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; araştırmanın yöntemi, örnekleme ve araştırmanın amacı gibi konulardan oluşmaktadır.

İkinci bölümde; konu ile ilgili kuramsal yaklaşımlara yani Yükleme Kuramına (Denetim Odağına) yer verilmiş, spor alanında denetim odağı konusuna değinilmiş ve özellikle takım sporları ile denetim odağı konusunda ulaşılabilen kaynaklar taranarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde aynı zamanda, Yükleme Kuramı ve Yükleme Kuramları, Denetim Odağı Tanımı, Sporda Denetim Odağı gibi konular üzerinde yoğunlaşmış ve ayrıca Sporcu Davranışının Denetim Odağı ile ilişkisine yer verilmiştir. Takım sporlarına dolayısı ile voleybol sporcularına değinilerek bu alanda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar araştırılarak konuyla ilgili son gelişmelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise araştırılmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Buna göre araştırmamızın bulgularında da görüleceği gibi voleybolcuların başarılı ya da başarısız olma durumunda yaptıkları yüklemelerde, başarılı olanlar ile başarısız olanlar arasında bir farklılığa rastlanmamakla birlikte her iki grubun da daha içsel denetimli oldukları gözlemlenmiştir.

Voleybolcuların başarı ya da başarısızlıkları ile ilgili yaptıkları yüklemelerde yarışmacı yılı, kendini takımdaki diğer sporculara göre başarılı görme durumu, yapılan spor dalından memnun olma, antrenmanlara devam durumu ve antrenörlere karşı tutumları ile ilgili olarak içsel ya da dışsal denetimlilik açısından önemli istatistiksel bulgular elde edildiği söylenebilir.

2. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, evren, örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama yöntemi, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada “Wingate Sport Achievement Responsibility Scala (WSARS)” (1) testi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu test Rotter’ in denetim odağı ile ilgili geliştirdiği testten yola çıkılarak sporculara özgü hazırlanmış bir testtir. Skala 11 olumlu ve 11 olumsuz toplam 22 adet sorudan oluşmaktadır. Buna göre sporcuların cevaplamaları için biri içsel ve diğeri dışsal olmak üzere iki seçenek sunulmuştur. Her sporcu iki seçenektan birini, örneğin;

1=Sadece A

2=Daha çok A ama aynı zamanda B

3=Hem A, hem B eşit

4=Daha çok B ama aynı zamanda A

5=Sadece B

Şeklinde beş olasılıktan birini cevaplandırma durumunda bırakılmıştır. Sporcunun değerlendirme sonucunda alacağı yüksek puanlar daha içsel denetim eğilimli olduğunu, daha düşük puanlar ise daha dışsal denetim eğilimli olduğunu ortaya çıkaracaktır.

Soruya verilecek cevap beşli Likert tipi bir cevap kağıdına işaretlenmektedir (Ek, 1). Ayrıca hem sporcuya hem de sporcunun antrenörüne, genel bilgileri içeren iki anket formu (Ek, 2-3) daha uygulanmıştır.

Türkiye’ de “Sporda Başarının Sorumluluğunu Alma Ölçeği (SBSÖ)”nin Hasırcı (2) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ve uygulanmıştır.

2.2.Evren

Araştırmanın evrenini, üniversite sporları yapan 8102 lisanslı sporcudan 1999-2000 ve 2000-2001 Eğitim-Öğretim yıllarında Üniversitelerarası I. Lig Voleybol müsabakalarına katılan 150 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

2.3.Örneklem

Araştırmaya katılan denekler, rasgele örneklem yöntemiyle Üniversitelerarası I. Lig Voleybol Müsabakalarına katılan ve üniversite takımlarında oynayan voleybol sporcularından seçilmiştir. Örneklemde yer alan üniversite takımları tablo 1’de yer almaktadır.

Örneklemi oluşturan ve araştırma kapsamına giren üniversite öğrencisinin toplam sayısı 150’dir.

Çizelge 1’de, araştırmanın örneklemine oluşturan öğrencilerin özellikleri görülmektedir.

Çizelge 1 : Araştırmanın Örneklemine Yapısı

		n
CİNSİYET	Bayan	70
	Erkek	80
YAŞ	16-22 yaş	124
	23-30 yaş	22
EĞİTİM DURUMU	Üniversite Öğrencisi	150
GELİR DÜZEYİ	Düşük	66
	Orta	82
	Yüksek	2
ANTRENMAN GÜN SAYISI	1-3 gün	71
	4-7 gün	79
ÜNİVERSİTE TÜRÜ	Özel	3
	Devlet	11

2.4.Verilerin Toplanması

Bu araştırmada Hasırcı'nın (2) kullandığı test envanteri (Sporda Başarı Sorumluluğu Alma Ölçeği) ve araştırmacı tarafından çalışmanın içeriğine uyarlanan Antrenör ve Sporcu Anket Formu uygulanmıştır. Bu anket formları aracılığıyla, sporcunun kendisini ve antrenörün de sporcusunu değerlendirmesi istenmiştir.

Veri toplama aracı olarak kullanılan test envanterleri sporcu ve antrenörlere müsabaka sonrası uygulanarak bulgular elde edilmiştir.

2.5.Uygulama Şekli

- a. Envanter herkes tarafından okunmak suretiyle uygulanmıştır. Test ile ilgili gerekli bilgi, testi yapan kimse tarafından dikkatlice açıklanmıştır.
- b. Zaman sınırlı tutulmamıştır. Envanterin tamamlanabilmesi için genel olarak tüm öğrencilere 20 dakikalık süre yeterli olmuştur.
- c. Testi dolduran öğrenci soruları kendisi okumuş ve cevaplamıştır.
- d. Testteki tüm soruların cevaplandırılması önemlidir. Bu nedenle testi uygulayanın herkesle ilgilenilmiş ve sorulan sorulara yanıt verilmiştir.
- e. Testin amaç ve kullanılış yerine ilişkin sorular sorulduğunda içtenlikle ve açık bir şekilde cevaplandırılmıştır.

2.6.Verilerin Çözümlemesinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Bu araştırmaya katılan 150 bayan ve erkek üniversite öğrencisinden alınan verilerin istatistiksel analizi için Windows altında çalışan SPSS paket programı kullanılmıştır. Katılımcı öğrencilere uygulanan SBSÖ, Sporcu Anket Formu ve antrenörlere uygulanan Antrenör Anket Formundan elde edilen veriler hesaplanmış ve dağılım özellikleri belirlenmiştir.

Sporcu Anket Formu ve Antrenör Anket Formundan elde edilen değişkenler ile SBSÖ'den alınan puanlar tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre istatistiksel farklılığın bulunduğu durumlarda, farklılıkların kaynağının bulunması amacı ile Tukey-B anlamlılık testleri kullanılmıştır.

İstatistiksel analizlerde kullanılan anlamlılık derecesi 0,05'tir.

2.7.Araştırmanın Amacı

Bu çalışma voleybol sporu ile uğraşan üniversiteli sporcuların başarı ve başarısızlıklarıyla denetim odağı arasındaki ilişkilerini araştırmak, voleybol sporcularının başarı ve başarısızlıklarını etkileyen nedenleri bilimsel yaklaşımlarla açıklama getirebilmek amacıyla yapılmıştır.

2.8.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ülkemize Spor Psikolojisi ve Denetim Odağı alanında yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle özellikle de voleybol sporu yapan sporcularla ilgili böyle bir çalışmaya rastlanmaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca araştırmadan elde edilecek sonuçların voleybol sporu ile ilgili olarak pratik anlamda çok büyük yararlar getireceği düşünülmektedir.

Voleybol sporuna verimsel değerlendirme açısından baktığımızda, voleybolcuların başarı ve başarısızlıklarının denetim odağı ile ilişkisi bu disiplin için gerek çalışma, gerek antrenman, gerek eğitim ve gerekse sporcu seçimi açısından büyük ışık tutacağı düşünülebilir.

2.9.Araştırmanın Hipotezleri

1. Üniversite takımlarında oynayan voleybolcuların maç sonuçlarında başarı ya da başarısızlık almaları SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

2. Cinsiyet faktörü, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

3. Üniversite takımlarında oynayan voleybolcuların sahip oldukları kardeş sayıları, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

4. Üniversite takımlarındaki voleybolcuların gelir düzeyleri, SBSÖ'den alınan ortalama puanlara göre voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

5. Üniversite takımlarında oynayan voleybolcuların yarışmacı yılının artması, içsel ya da dışsal denetimli olmalarında etkili değildir.

6. Üniversite takımlarında oynama yılı, SBSÖ'den alınan ortalama puanlara göre voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

7. Üniversite takımlarında oynayan voleybolcuların antrenman gün sayısının artması, sporcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarında etkili değildir.

8. Haftalık ortalama antrenman saatinin artması, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

9. Türkiye genelinde sporcunun kendisini branşında başarılı görme durumu, SBSÖ'den alınan ortalama puanlara göre voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

10. Kendisini takımdaki diğer sporculara göre başarılı durumu, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

- Takımda kendini "en iyilerden" gören sporcuların "orta düzeyde bir sporcu" olanlara göre SBSÖ'den elde edilen ortalama puanları arasında fark yoktur.

11. Yapılan spor dalından memnun olama durumu, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

- Yapılan spor dalından "çok memnun" olan voleybolcuların SBSÖ'den elde ettikleri ortalama puanları yüksek değildir.

12. Sporcunun yıl içindeki performansı, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

13. Antrenörün sporcuyla çalışma yılı, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

- Antrenörleriyle kısa bir süre çalışan voleybolcuların, antrenörleriyle uzun yıllar çalışan voleybolculara göre SBSÖ'den elde ettikleri puanları düşüktür.

14. Sporcunun branşına olan ilgisi, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

15. Sporcunun antrenmanlara devam durumu, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

- Antrenmanları çoğu zaman aksatan voleybolcuların SBSÖ'den elde ettikleri ortalama puanları düşüktür.

16. Sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumu, SBSÖ'den alınan ortalama puanlara göre voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

17. Sporcunun antrenörüne karşı tutumu, SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

- Antrenörüne karşı tutumu "kötü" olan voleybolcuların SBSÖ'den aldıkları ortalama puan değerleri yüksek değildir.
- Antrenörlerine karşı tutumu "kötü" olan voleybolcuların SBSÖ'den aldıkları ortalama puan değerleri düşüktür.

18. Antrenöre göre sporcunun Türkiye genelindeki başarı düzeyi SBSÖ'den elde edilen ortalama puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkilememektedir.

2.10.Sayıtlar

Testler, istekli sporcu ve antrenörlere uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan sporcular ve antrenörler test ve anket formlarını içtenlikle cevaplamışlardır.

Antrenörler her sporcusu için ayrı ayrı anket formu doldurmuştur.

Kaynaklardan alınan bilgiler geçerli ve doğrudur.

2.11.Sınırlılıklar

Bu araştırma, 16-30 yaş arası 150 bayan ve erkek voleybolcu üzerinde yapılmıştır.

Tüm testler, sporculara katıldıkları bir müsabakadan sonra uygulanmıştır.

3. YÜKLEMLEME KURAMI

Sosyal öğrenme teorisine göre kişi veya kişilerin belli bir eylemin sonucunu bir sebebe bağlamalarına yüklemleme denir (3). Kişilerin normal yaşantılarında başlarından geçen olayların sonuçlarını çeşitli nedenlerle açıkladıkları görülür. Bu nedenlerin ana kaynağı kişilerin olayları nasıl algıladıklarıdır. Algılama da yüklemleme kuramının temelini oluşturmaktadır. İnsanları algılamak sık sık onların iç durumlarına ilişkin çıkarımları gerektirir. Bir kişiyi düşünürken, güdüler, kişilik, heyecanlar ve tutumlarla ilgileniriz ve böylesi çıkarımları sınırlı bir bilgiye dayalı olarak yapmak zorundayız, çünkü yalnızca yüz ifadeleri ve mimikleri, geçmiş davranışlarından anımsadıklarımız, kişinin kendi iç durumu hakkında söyledikleri ve benzeri dış işaret ve ipuçlarına ulaşabiliriz. Gerçekte kişinin iç durumuna ilişkin doğrudan bir bilgimiz yoktur, yalnızca dış ipuçlarına dayalı bilgilere sahibizdir (4).

Gözlenebilir birimlerin çeşitli eğilimlere atfedilmesindeki yani yüklemlemesindeki davranış, bir eğilimin neden olduğu bir sonuç olarak açıklanmaktadır (5). Yüklemleme süreçlerinde diğerlerinin algılanması ve yargılanması sadece bir bölümü oluşturmaktadır. Gözlemci diğerlerinin davranışını incelerken, eldeki tüm verileri bir potada topladıktan sonra bir sonuca ulaşmak ve bunları bütünleştirmek durumundadır.

Kişinin ya da bir başkasının algılanması sosyal psikolojinin temel taşlarından biri olarak görülmüştür (5). Hewstone'nun da belirttiği gibi, bir bireyin tepkisi ile fiziksel ya da objektif geçerlilik arasında vasıta rolü oynayan bilişsel süreçleri tanımsızın, insan eylemlerini ve dolayısıyla sosyal davranışını açıklamak güçtür. Söz konusu durumları açıklamak için bir çok kuramsal yaklaşım ileri sürülmüştür. Bir yüklemleme bir araştırmacının açık davranışına bakarak başka bir bireyin ya da kendisinin içsel durumu hakkında yaptığı bir çıkarımdır (2)

Yüklemleme kuramının, normal insanların toplumsal olayları nasıl algıladıkları üzerinde yoğunlaştığı görülür. İnsanların yaptıkları nedensel açıklamalar ya kişiye özgü, iç faktörler (heyecanlar, tutumlar, kişilik özellikleri ve yetenek) ya da kişinin değiştiremediği etmenler, dış faktörler (çevresindeki insanlar, yaptığı iş, şans ve hava

koşulları gibi) açısından ele alınabilir. Bunlardan bazıları tutarlı (yetenek, işin güçlüğü) bazıları da tutarsız olabilir (çaba, şans).

Konuyu spor alanında ele alırsak, her karşılaşmanın bir sonucu olduğu ve de bu sonucu etkileyen bir çok faktörün bulunduğu bilinmektedir. Her karşılaşmanın bitiminde katılımcılar tarafından sonuca yönelik bir takım yorumlarda bulunulabilir ve başarı ya da başarısızlık için çeşitli nedenler ileri sürüle bilinir. Örneğin bir voleybol karşılaşmasının sonucunda; “smaca kalkarken ayağım kaydı”, “hakem yanlış kararlar verdi” gibi dış faktörlere dayalı, “kazanmak için çok çalıştık”, “çok iyi oynadık”, “hakkımızdı” gibi iç faktörlere dayalı çeşitli cevaplar alınabilir. Görüldüğü gibi sporcular sonuç üzerinde farklı yüklemlemelerde bulunabilirler.

Sporcuların başarı ve başarısızlıklarını nelere yüklemlediklerine yönelik başka bir örnek daha verecek olursak; iki kişiden oluşacak bir takımında, deneyimli iki voleybol oyuncusunun deneyimsiz iki voleybolcuya karşı maç yapmak üzere karşı karşıya getirildiklerinde, karşılaşmanın sonucunu önceden kestirmek hiç de zor olmayabilir. Nitekim sonuçta deneyimliler deneyimsizlere karşı oyunu 15-1 ve 15-3¹ gibi çok açık bir farkla kazandıklarında, karşılaşmadan sonra maçı kaybedenler, kaybetmelerinin nedenlerini omuz incinmesine ve şanssız bir günde olduklarına yüklemlemişlerdir (6). Oysa maçı kaybedenler, kendilerinden daha yetenekli bir ekip ile oynadıkları gerçeğini görmezler ve kaybetme nedenlerini şanssızlığa ve incinmiş bir omuza yüklemlemeler. Böyle bir açıklama yapılması kaybedenlerin bilinç altında egolarını korumaya yaramaktadır. Bu onları daha iyi bir voleybolcu yapmasa da kendilerini beğenme duygusunu korumalarına yardım eder (7).

Weiner'in yüklemleme kuramı, motivasyonu kavramaya yönelik bir yaklaşımdır; bu kuram kişilerin olayları anlamaya, açıklamaya ve öngörmeye çabaladıkları ya da uğraştıkları görüşünden hareket eder (2). Diğer motivasyon kuramcılarında olan McClelland ve Atkinson (8) ise başarı motivasyonu kavramını karmaşık formüller ve yapılarla açıklamaya çalışmışlardır. Bu durum yüklemleme kuramında böyle değildir, yüklemleme kuramı her insanın kendi eylemlerini algılayan nedenler çerçevesinde

¹ 1998' de değişen kurallara göre; “Bir set en az 2 sayı farkla 25 sayıya ulaşan takım tarafından kazanılır”

açıklamaya çalıştığını savunur. Yükleme kuramını kullanan araştırmacıların pek çoğunun, insanların ne zaman ve ne için yükleme kategorilerini seçtiklerini anlamaya çalıştıkları görülebilir. Örn. bir sporcu başarısızlığının nedenini sistematik bir şekilde şanssızlığa bağlıyorsa burada sorumluluğu kabullenmeye karşı bir isteksizlik görülebilir. Sporcuların genellikle seçtikleri yüklemeler, onların motivasyonla ilgili yapılarını ortaya çıkarabilir, dahası onların algılamalarını değiştirmeye yardımcı olmak amacıyla başarı motivasyonlarına önemli bir etkide bulunabilirler.

Bu nedenle yüklemeler, bireyin başarı ve başarısız davranışlarının nedenleri konusundaki atıflarıyla çok yakından ilgili olabilirler. Örn. bazı genç sporcular, başarısızlıklarını doğuştan kazanılmış doğal yeteneklerinin olmamasına yüklemeler, doğuştan kazanılmış doğal yetenek görelisi olarak değişmeyeceğinden bu genç sporcuların branşlarında daha iyi bir düzeye gelebilme yönünde bir değişikliği görebilmeleri zordur. Bunun yanında genç sporcuların başarısız olmalarının nedeni olarak şanssızlık ya da yeteri kadar efor sarf etmedikleri anlayışlarını gözden geçirdiklerinde ve teşvik edildiklerinde bir değişimin olacağı duyguları gelişir, her şeyden önce şanslarının da değişebileceği anlayışına sahip olurlar. Böylece sporcu daha fazla çaba sarf ederek yaptığı spor dalında daha başarılı olma eğilimine girecektir (2).

3.1.Yükleme Kuramları

Aşağıda yükleme ile ilgili olarak dört temel kuram incelenecektir. Fritz Heider'in kuramı temel alındığından diğer üç kuramın Heider'in kuramsal analizine dayandığı ve kuramlarının ilgi alanlarının birbirine benzer olduğu söylenebilir. Bu nedenle ilk olarak, Heider' in kuramından başlanacaktır.

2.7.1. Fritz Heider'in kuramı

Heider yükleme kuramının kurucusu olarak bilinmektedir. Heider'in "naif psikoloji"si, formasyonu olmayan birinin veya naif bir psikoloğun, diğerinin davranışını anlamasına yarayan süreçleri belirleme amacını gütmektedir (5). Daha başka bir deyişle Heider'in (9) "sağduyu psikolojisi"nin bir bölümü olan ve davranışın naif analizini konu alan düşüncelerinin, gözlenebilen davranışın gözlenmeyen nedenlere bağlanış biçimini ortaya koyduğu görülmektedir (10).

Heider günlük yaşamda insanların neyin neden olduğuna nasıl karar verdikleri ile ilgilenmekteydi. Bütün insanlarda iki güdünün bulunduğunu ileri sürüyordu: çevremizdeki dünyaya ilişkin tutarlı bir görüş oluşturma ve çevremizi kontrol etme güdülerini. Bu güdülerden her birini doyurmak için gerekenlerden biri, insanların nasıl davranacaklarını kestirebilme yeteneğidir. Eğer, insanların nasıl davranacaklarını kestiremezsek, bizi çevreleyen dünyaya ilişkin görüşümüz rastlantısal, şaşkıncı, tutarsız ve düzensiz olmak zorundadır. Başka insanların davranışları hakkında kestirmeler yapmak (bu kesin bir şey olmaktan çok, yalnızca bir olasılık bile olsa) çevremizdekilere ilişkin kararlı ve tutarlı bir görüş için gereklidir (4).

Benzeri biçimde, başkalarının davranışlarını kestirebilme yeteneğimiz olmaksızın, çevremiz üzerinde doyurucu bir denetim kurabilmenin olasılığı yoktur. Çevremizi kontrol edebilmede anahtar etmen, o çevre içindeki başkalarının nasıl davranacaklarını kestirebilmektir. Bunu yapabilmek için, insan davranışına ilişkin temel bir kuramımızın olması gerekmektedir. Heider, yalnızca psikologların değil, herkesin başka insanların davranışları için nedensel açıklamalar arayışına oldukça büyük bir enerji yatırımı yaptığını ileri sürdü. Ve bunun sonucunun bir sağduyu psikolojisi olduğuna işaret etti; yani her ortalama insanın, insan davranışına ilişkin genel bir kurama sahip olduğu görüşünü ortaya attı (4).

İnsanların nasıl davranacaklarını kestirebilmek için onların kişiliklerine, güdülerine, heyecanlarına ve tutumlarına ilişkin bir yargı (çok yüzeysel ve çabuk bile olsa) oluşturabilmeye gereksinim duyarız. Çevremizde olup bitecekleri kestirebilmek ve kontrol edebilmek için, başka insanların kişisel eğilimlerine ilişkin her türden yargılarda bulunmaya gereksinimimiz vardır (4).

3.1.1.1.Dış nedenlere karşı iç nedenler

Öyle görülüyor ki, nedensellik algılamalarının çoğunda, temel sorun, belli bir davranış, eylem ya da olayın içsel durumlara yani, kişisel özelliklere ya da dış güçlere yüklenmesi sorunudur. Bir kişi, genellikle, ya bazı kişisel özellik ve eğilimleri nedeniyle ya da bazı dışsal güçler nedeniyle davranıyor olarak algılanır (4).

3.1.1.2.Nedenin kararlılığı

Nedensellik algılamasında ikinci derecede önemli, fakat yardımcı bir sorun nedenin kararlı mı?, yoksa kararsız mı? olduğudur. Diğer bir anlatımla, neden, o dış nesnenin ya da aktörün iç özelliklerinin görelisi olarak kalıcı bir niteliği midir, yoksa değil midir? Bilmeye gereksinimiz vardır. Kurallar ve yasalar, mesleki roller ya da belli işlerin güçlük düzeyleri gibi, bazı dışsal nedenler oldukça karardır. Fakat, bazı dışsal nedenler de oldukça kararsızdır: yarışmaya dayalı sporlarda, her zaman aynı yeterlik düzeyinde oynamamaları yüzünden, rakip oyuncu ya da takımın ne kadar büyük bir engel oluşturduğunu kestirebilmek zordur (4).

Kişi genellikle bir öğrencinin belli bir işteki başarı ya da başarısızlığını dört nedenden birine ya da daha fazlasına yükler: yetenek, çaba, şans ya da işin güçlüğü. Aşağıdaki çizelgede görüldüğü gibi, bu nedenler içsel-dışsal, kararlı-kararsız kategorilerine oldukça iyi uymaktadırlar (4).

Çizelge 2 : Başarı Davranışının Algılanmış Belirleyicileri İçin Bir Sınıflandırma

Kararlılık	İç	Dış
Kararlı	Yetenek	İşin güçlüğü
Kararsız	Çaba	Şans

Sonuç olarak, kararlı-kararsız ayırımı insanların nedensel yüklemelere ilişkin olarak sahip oldukları ilk güdüyle ilgilidir. Eğer, bir sonuç karalı bir nedene yüklenirse, gelecek için yapılacak kestirmeleri belirlemede ona daha fazla ağırlık verilecektir (4).

3.1.2. Kelley' in küp kuramı

Kelley, Heider ile aynı düşünceleri paylaşarak, insanların çevrelerini deneysel yöntemle benzeyen nedensel bir analiz vasıtasıyla anladıklarını ifade etmektedir (11).

Kelley (3) insanların çoklu durumlarla karşılaştıklarında yaptıkları yüklemeleri açıklayan en kapsamlı kuramı geliştirmiştir. Kelley'in genel ilkesi birlikte değişme ilkesidir: insanlar üç farklı boyutta neden ve etkilerin birlikte oluşumuna (birlikte değişmelerine) bakarlar. Üç farklı boyut şunlardır:

1. Uyarıcı nesne (varlıklar),

2. Aktörler (kişiler),
3. Bağlam ya da durumlar (zaman ve koşullar) (4).

İnsanların bu üç bağımsız boyutta olayları kontrol ettikleri varsayıldığından, buna küp kuramı denilebilir. Birlikte değişme ilkesi tıpkı Heider'in değişmezlik ilkesi gibidir; kişinin yaptığı, bütün bu bilgiler arasındaki tutarlılık ve düzenliliklere bakmaktadır. Eğer, kişi belli bir olayın değişmez olarak, belli bir koşullar takımı ile birlikte ortaya çıktığını görürse, olayı hangi nedene yükleyeceğini bilir (4).

Kelley'in kuramı, insanların nedensel yüklemeler yapmaya çalışırken kullandıkları üç çeşit bilgi ile sonuçlanır:

1. Belirginlik (farklılık) bilgisi; bu kişi yalnızca bu varlığa (yani bu uyaran ya da nesneye) ilişkin olarak değil.
2. Fikir birliği bilgisi; Bu durumda başka insanlar da aynı şekilde mi davranmaktadırlar?
3. Tutarlılık bilgisi; Zaman içinde ve değişik durumlarda tutarlılık; bu kişi diğer zaman ve durumlarda da aynı şekilde mi tepki göstermektedir? Ya da, bu tepki bu kişinin bu varlığa karşı her zaman ve durumda gösterdiği bir tepki midir? (4).

Bu nedenlere bir yüklemenin yapılabilmesi için, uygun bir biçimde üç testin üçü de geçilmelidir: yüksek belirginlik, yüksek fikir birliği, yüksek tutarlılık (4).

3.1.3. Jones ve Davis' in kuramı

Jones ve Davis (1965), bireylerin diğer bir kişinin niyetleri ve dolayısıyla kişilik özellikleri hakkındaki çıkarsama biçimlerini kavramsallaştırmaya çalışmışlardır (5).

Jones ve Davis'in çalışmaları tekabül eden çıkarsamaların oluşturulmasını kolaylaştıran koşulları saptamaya yöneliktir. Araştırmacıların öne sürdüğü, "ortak olmayan sonuçlar" ilkesine göre, davranışı yöneten niyet veya eğilim, bu davranışın seçenek davranışlardan farklı olan sonuçlarına bakılarak anlaşılabilir; ortak olmayan sonuçların sayısı ne kadar az ise yüklemleme o kadar daha çok belirgin olacaktır. Kuram, iki seçeneğe ait ortak sonuçların, bunlardan birinin veya diğerinin niçin seçildiğini açıklamaya yaramadığını varsaymaktadır (5).

Bu kuramın ikinci önemli kavramı, gözlemcinin, aynı durumda diğer aktörlerin ne yapacağı konusundaki düşünceleriyle ilgili olan “sosyal arzulanırlık” kavramıdır. Jones ve Davis, aktörler için normal olarak arzulanır nitelikteki sonuçların, aktörlerin niteliklerini daha iyi belirttiğini kabul etmekle birlikte, evrensel olarak arzulan sonuçların gözlemciye, aktörün tekil özellikleri konusunda fazla bir şey öğretmediğini de dikkate almaktadırlar. Bu durumda, arzu edilmeyen veya bireyin rolüyle bağdaşmayan davranış, aktör hakkında en aydınlatıcı davranış olmaktadır (5).

Jones ve Davis, gözlemcinin, bir niyetin nedenini karakterde aramasıyla ilgili çeşitli örnekler sunmaktadır. Gözlemcilerin, kişilerin eylemlerinden hareketle eğilimlerini çıkarsamayı sağlayacak şekilde nasıl çıkarsama yaptıklarını anlamaya çalışmaktadırlar. Eiser (1930), davranış, niyet ve eğilimler arasında varolduğu söylenen ilişkinin problematik olduğunu öne sürmüştür. Bu ilişki, kişinin eğilimlerinin niyetlere, niyetlerinin de davranışa “yol açtığı” düşüncesini içermektedir. Bu demektir ki, eğer birinin “beceriksizce” davrandığı görülürse, bu, her şeyden önce, onun beceriksizce davranma niyetinden ileri gelecektir. Fakat bu tür bir mekanist yoruma gitmeksizin, Jones ve Davis’ in modelinde, sadece bazı davranış tipleri için geçerli olan bir yordamalar bütünü görmek daha doğrudur (5).

3.1.4. Bernhard Weiner’ in kuramı

Weiner’in kuramı belirli bir ortamda bir işin yapılması konusundaki yüklemlemelerle ilgilidir ve özellikle, başarı ve başarısızlık hakkındaki açıklamaları dikkate almaktadır (5).

Weiner’in, Heider’in temel formülünden yararlanarak yüklemleme modelini geliştirdiği ve olumlu katkılarının olduğu söylenebilir.

Weiner, çalışmasını iki temel nedensel boyutta tekrar yapılandırdığı ve bu iki boyutu stabilite (tutarlılık) ve denetim odağı diye adlandırdığı görülmektedir. Denetim odağı psikolojik bir yapıdır ve kişisel olarak insanın kontrolüne olan inancını gösterdiği görülmektedir. İç denetimli kişiler kendi davranışlarının sonuca etkide bulunduğuna inanırlar. Dış denetimli kişiler ise sonuçları şans, kader ve diğer insanlar gibi dış faktörlere yüklemeler (7).

Şekil 1’de görüleceği gibi yetenek; tutarlı içsel faktör olarak, çaba veya efor tutarsız içsel faktör olarak sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte yetenek ve çaba (efor) içsel veya kişisel yapıda olabilir. Yeteneğin görelî olarak değişmediği yani tutarlı olduğu, çaba ya da eforun ise sistemli olarak değişebildiği yani tutarsız olduğu söylenebilir.

Şekil 1: Weiner’in Nedensel Yükleleme Şeması

	TUTARLILIK	
	Tutarlı	Tutarsız
İçsel	Yetenek	Çaba (Efor)
Dışsal	İşin Güçlüğü	Şans

Bir sporcunun yeteneğinin maçtan maça çok fazla değişmediği ancak ortaya çıkan eforun büyük miktarda değişebildiği söylenebilir.

Şekil 1’de işin güçlüğü ve şansın dışsal faktörler olduğu görülmektedir. İşin güçlüğü tutarlı ve değişmez, şansın ise değişken olduğu söylenebilir.

Örneğin; bir karşılaşma sonucunda, kaybeden bir sporcu sonucu kötü şans diye nitelendiriyorsa bunun dışsal ve tutarsız olduğu, fakat kaybetme nedenini kendi yeteneğindeki eksikliğe bağlıyorsa bunun da içsel ve değişmez olduğu söylenebilir. Yani bu sporcu yine aynı şartlarda bir karşılaşma sonucunda, kaybedeceği kanısına varabilir.

Weiner’e göre başarı ve başarısızlıkla ilgili yüklemeler üç boyutta sınıflandırılmaktadır. Bunlar; içse-dışsal, istikrarlı-istikrarsız ve kontrol edilebilir-kontrol edilemez boyutlarıdır. Yine Weiner, kişilerin başarı ya da başarısızlıklarının üç boyutta yer alan kategorilerdeki faktörlerden birisiyle açıklanabildiğini ifade etmektedir. Aşağıda Weiner’ in yükleme boyutlarını yeniden ele aldığı şekil görülmektedir.

Şekil 2: Weiner'in Nedensel Yüklelemeler İle İlgili Üç Boyutlu Modeli (12)

Nedensellik Odağı

Kontrol	İçsel		Dışsal	
	İstikrarlı	İstikrarsız	İstikrarlı	İstikrarsız
Edilebilirlik ↓	İstikrarlı	İstikrarsız	İstikrarlı	İstikrarsız
Kontrol Edilebilir	İstikrarlı Çaba	İstikrarsız Çaba	Başkalarının İstikrarlı Çabası	Başkalarının İstikrarsız Çabası
Kontrol Edilemez	Yetenek	Duygu	Görevin Kolaylığı	Şans

Weiner yükleleme kuramını yeniden yapılandırırken kontrol edilebilirliği yeni bir boyut olarak getirmiştir. Böylece daha önce denetim odağı ve istikrarlılıktan (ya da kararlılık) oluşan iki boyutlu model üç boyutlu olmuştur. Son boyutun duyguyu kontrol edilemez, içsel ve istikrarsız bir faktör olarak ele alması ve denetim odağını nedensellik odağı olarak yeniden nitelendirmesi ilk göze çarpan özellik olmaktadır (12). Sonuç olarak, incelenen bu dört yaklaşımın biçimsel anlamda bir kuram olmadıkları, kavramsal bir çerçeve oluşturdukları söylenebilir. Aynı zamanda hepsinin, birbirine benzer sorunları ele aldıkları görülebilir. Heider'in yükleleme kuramının kurucusu, diğer kişilerin de oldukça geniş araştırmalar yaparak bu kuramı geliştirdikleri söylenebilir.

3.2. Denetim Odağı (Locus Of Control)

Denetim odağı (Locus of control), kişilerin eylemlerinin sonuçlarını kontrol edip edemedikleriyle ilgili inançlarını anlatan psikolojik bir yapıdır (12). Aşağıda denetim odağı ile ilgili tanımlar ve adı geçen kaynaklardaki kullanılış biçimlerine kısaca değinilecektir.

3.2.1. Denetim Odağı tanımı

Denetim Odağı, bireylerin davranışları ve bu davranışların sonuçlarının birey tarafından nasıl algılandığına ilişkin bir kavramdır (2).

Denetim odağı terimi farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Bazı kaynaklarda "denetim" bazı kaynaklarda ise "kontrol" kavramları yer almaktadır (2,3,12-14).

Birbirine yakın terimler olmakla birlikte “kontrol” kavramının yerini “sebepe” veya “neden” kavramının aldığı görülmektedir. Bu durumda kontrol odağı (locus of control) yerine “nedensellik odağı” (locus of causality) ifadesi kullanılmaktadır. Yaygın kullanımda ise “kontrol (=denetim) odağı” ifadesine daha çok rastlanmaktadır (14).

Türkçe kaynaklarda (2,13,15-17) sıklıkla “denetim odağı” şeklinde kullanıldığından bu çalışmada da kullanım bakımından bir farklılık yapılmamıştır.

Kişinin sahip olduğu ve yüklememelerin seyri ile ilgili olan kişilik özelliğine Denetim Odağı (locus of control) denilmektedir (3).

Yaşantımızda karşımıza çıkan olaylar insanlar tarafından değişik şekillerde yorumlanabilirler. Bazı insanların bu olayların kendi denetimlerinde gerçekleştiğine, bazılarının ise olayların tamamen dış koşulların etkisiyle gerçekleştiğine inandıkları görülmektedir. Rotter bu insanları, olayların kendi denetimi altında olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Birey başarı ya da başarısızlıklarını denetleyen gücün kaynağını kendi içinde ya da dışında algılayabilir. Bu gücün kaynaklandığı yere “Denetim Odağı” adı verilmektedir (18).

Bu konuyla ilgili olarak, denetim odağını kendi içinde algılayanlara yani başarı ve başarısızlıklarını kendi yetenek ve çabalarına yüklemeyenlere “iç denetimliler”, şans ve işin güçlüğü gibi kendi dışındaki nedenlere yüklemeyenlere “dış denetimliler” denilmektedir.

Dönmez ve Başal’ın (15) da çalışmasında belirttiği gibi, ödül ve cezalar davranış üzerinde oldukça etkilidir. Ödül izlediği davranışın yineleme olasılığını artırır, ceza ise bu olasılığı azaltır. Ödül ve cezaları denetleyen gücün kaynağını birey kendi içinde ya da dışında algılayabilir. Fakat bazı kişilerin ödül olarak algıladıkları bir olay diğerleri tarafından farklı algılanabilir. Bunun sonucunda izlenen davranış da farklı olabilir. Davranışın sonunda ortaya çıkan tepki, kişinin ödülle kendi davranışı arasında bir nedensellik ilişkisi algılayıp algılamadığına bağlı olarak değişebilir.

Denetim odağı algısı, ödül ve cezaların birey tarafından mı, yoksa bireyin dışındaki bir takım nedenler tarafından mı denetlendiğine ilişkin genel bir beklentidir.

Denetim odağının temelinde Rotter tarafından 1954 yılında ortaya atılan sosyal öğrenme teorisi vardır (18). Bu kurama göre, davranışın tekrarında pekiştiriciler ve kişisel ihtiyaçlar belirleyici rol oynamaktadır. Yaşanan bir olaydaki pekiştiriciler, ileride yaşanacak benzer bir olay karşısında oluşacak beklentilerin güçlenmesini sağlar.

Bir pekiştiricinin, kişinin davranışını olumlu yönde pekiştirme özelliği yoksa, bu durum-olumlu yönde bir pekiştirme ihtimali olmadıkça beklentileri geliştirmez (14). Kişiler geçmiş pekiştirilme yaşantılarına bağlı olarak, yaşantılarında pekiştiricileri yüklemleme derecelerini ayırmaktadırlar.

Geçmiş yaşantıda öğrenilenler, gelecekte yaşanacak olaylarla ilgili tercihler yapılmasını etkilerler. Başka bir ifade ile kişiliğin gelişiminde etkili olmaktadır (14).

Kişinin, ödül ve ceza gibi pekiştiricileri algılamasının da önemli olduğu söylenebilir. Bu algılama durumu her birey için farklı olabilir. Bazı kişiler pekiştiriciler ile davranışları arasında olumlu bağlar kurarak, davranışlarının nedenlerini kendi yeteneklerine bağlarken, bazıları da kendi yeteneklerinin dışındaki güçlere (şans, kader, rastlantı gibi) inanabilirler.

Beklentiler de kişinin belirlediği hedeflere ulaşmak için, meydana getireceği davranışlarını etkileyebilirler. Beklenti gelecek olaylara karşı tutumu anlatır, geçmiş ve tecrübelerle bağlıdır. Fakat belirsizlik, güvensizlik ve endişe barındırabilirler.

Belli bir davranışa ilişkin bir deneyimin başarıyla sonuçlanması, kişinin gelecekteki davranışlarını belirleyecek ve kişide olumlu bir beklentiye yol açacaktır. Buna karşılık başarısızlıkla sonuçlanan bir deneyim ise beklentileri azaltacaktır (19).

Bununla birlikte kişi kendi özel seçimleri ya da deneyimlerine dayanarak da davranışlarını belirler. Bu nedenle uyarıların nesnel özelliğini bilmek yeterli olmaz, kişilerin bunları nasıl yorumladıkları üzerinde durulmalıdır (17).

Daha önce de belirtildiği gibi, kişi geçmiş yaşantılarına bağlı olarak ve elde edilen pekiştiricinin durumuna göre yaşadıklarının sebebini kendine ait faktörlere ya da dış faktörlere yüklemleyebilir. İç denetimli kişilerin sahip olduğu denetim odağına "iç denetim odağı", dış denetimli kişilerin sahip olduğu denetim odağına da "dış denetim odağı" denmektedir (14).

İç denetim odağının kişide meydana getirdiği motive edici etki, başarılı sonuçlar aldığı takdirde istenen yönde olmaktadır. Başarısızlık durumunda, motivasyonu düşürücü ve beklentileri azaltıcı etki yapmaktadır. Dış denetim odağına sahip olma ise motivasyonda önemli bir değişmeye yol açmamaktadır (14).

Genel beklenti ve problem çözme açısından bireyler birbirlerine benzemektedirler ve bu da onların gruplaşmasına olanak vermektedir. Bu nedenle, beklenti yapısı inançlardaki farklılıkları tanımlayan genel kişilik yapısı olarak kullanılması daha uygun olur (19).

Sosyal öğrenme kuramında içsel ve dışsal denetim ya da kişinin denetim odağının yönü bir kişilik özelliği olarak kullanılabilir ve kişinin davranışlarının, beklentilerinin, pekiştiricileri algılayış biçiminin ve psikolojik durumdaki eğilimlerinin belirleyicisi olabilir. Bazı insanların kendi yetenek ve becerilerinin davranışlarını belirlediğine inandıkları (iç denetimliler), bazı insanların ise şans ve kader gibi dış koşulların davranışlarını etkilediğine inandıkları (dış denetimliler) daha önce de belirtilmişti. Bu iki inanç ve eğilimin insan davranışlarının algılanmasında belirleyici etkiye sahip olduğu söylenebilir .

Denetim odağı eğilimlerinden birinin kişide ağırlık kazanmış olması, yaşantısında karşısına çıkacak olaylara nasıl davranışlarda bulunacağı konusunda etkili olabilir. Elde ettiği başarıların kendi yetenek ve çabasından kaynaklandığına inanan bir sporcu antrenmanlarda daha gayretli ve azimli davranma eğiliminde olabilir.

Görüldüğü gibi, davranışların sonuçlarına ilişkin beklentiler, kişilerin aynı durum karşısında farklı davranmalarına sebep olmaktadır. Yani denetim odağına ilişkin inançlar, kişilerin davranışlarında oldukça etkilidir (16).

3.3.Spor da Denetim Odağı

Spor karşılaşmalarından alınan sonuçların spora doğrudan içinde bulunanlar (antrenörler, sporcular) ve dolaylı olarak ilgilenenler (seyirciler vs) tarafından her zaman ilgi çektiği söylenebilir. Sonucun galibiyet ya da mağlubiyet ile bitmesi, başarı ya da başarısızlığın somut bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Denetim odağı başarı motivasyonunu öngörebilen bir yapıya sahip olduğu için sporcunun başarısını öngörebilecek değişkenlerden birisi olarak düşünüldüğünde, spor alanında başarı ve başarısızlığın spor yapan bireyler tarafından nasıl açıklandığını kendilerinden duyarak, bu alanda daha kısa yoldan bilgiye ulaşmayı sağlayabiliriz (2).

Daha değişik bir anlatımla kişilerin olayları nasıl algıladıklarını (sporcuların başarılı başarısız sonuçları nasıl algıladıkları) ortaya koymak denetim odağının tüm diğer yaşam alanlarında olduğu gibi sportif alanda da bir başarıyı öngörme gücünün olduğunu göstermektedir. Zaten bu alanda yapılmış olan çalışmalara baktığımızda, denetim odağının başarıyı öngörmedeki öneminin ne kadar büyük olduğunu görebilmemiz hiç de zor olmayacaktır, Sporun farklı alanlarında yüklemleme kuramının araştırılması sırasında bazı farklı hipotez, model ve kuram geliştirilmiştir, tüm bu farklı yaklaşımlarda ortak hedef, bir yarışma sonucunda, başarı - başarısızlığa neden olan öğelerin, sporcu ve antrenörler tarafından algılanma biçimini belirlemektir. Başarı ve başarısızlığın nedenlerinin sporcular tarafından nasıl algılandığının bilinmesi sporcuların bir sonraki yarışmada daha başarılı olmak için ortaya nasıl bir performans koyacaklarını öngörebilmek için yararlı bilgiler sağlayacaktır (2).

3.4.Spor Alanında Başarı ya da Başarısızlık İle İlgili Değişik Görüş ve Yaklaşımlar

Weiner, insanların başarı ya da başarısızlıklarını yetenek, çaba, işin güçlüğü ve şans gibi nedenlere yüklemlediklerini ortaya koymuştur (2). Bu yüklemlemelerin temel alınarak spor alanına da uygulandığı söylenebilir.

Spor alanında sporcuların başarı ya da başarısızlıklarının nedenlerini araştırmak amacı ile geliştirilmiş görüş ve yaklaşımlar vardır. Aşağıda bu görüşlere değinilecektir.

3.4.1. Nitsch ve Allmer'in başarı ve başarısızlığa ilişkin oluşturdukları sınıflandırma

Nitsch ve Allmer (46) sporcuların başarı ve başarısızlıklarının nedenlerini İçsel ve Kontrol Edilir Nedenler ve Dışsal ve Kontrol Edilemez Nedenler olarak ikiye ayırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre;

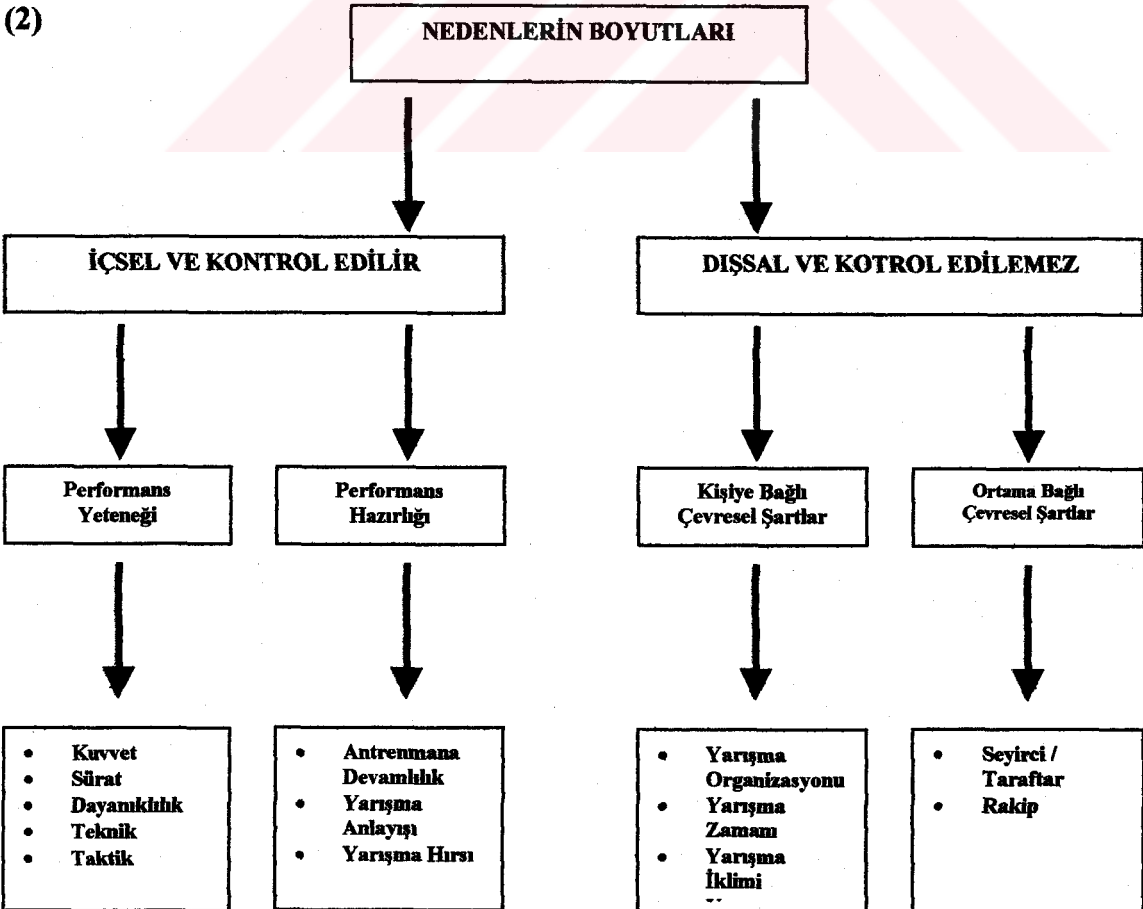
3.4.1.1.İçsel ve kontrol edilir nedenler:

Sporcunun performans yeteneği ve çabası (performans hazırlığı) ile ilgili olan bu nedenler içsel ve kontrol edilebilirler. Performans yeteneği kuvvet, sürat, dayanıklılık, teknik ve taktik gibi tutarlı yani değişmez faktörleri içerirken, sporcunun çabası antrenmanlara devamlılık, yarışma anlayışı ve yarışma hırsı gibi tutarsız yani değişebilen faktörleri içerir. Tüm bu etkenleri geliştirmek sporcunun kendi yeteneğine bağlıdır ve yeterli bir çalışma ile de geliştirilebilir.

3.4.1.2.Dışsal ve kontrol edilemeyen nedenler:

Kişiyeye bağlı çevresel şartlar ve ortama bağlı çevresel şartlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yani yarışma organizasyonu, yarışma zamanı, yarışma iklimi, yarışma zemini gibi sporcunun içinde bulunduğu çevresel şartlar ve seyirci, taraftarlar ve rakibin oluşturduğu ortama bağlı çevresel şartlar dışsal ve kontrol edilemez nedenleri oluşturmaktadır. Bu faktörler sporcunun kontrolü dışında olan faktörlerdir.

Şekil 3: Nitsch ve Allmer'in Başarı ve Başarısızlığa İlişkin Sınıflandırma Şeması

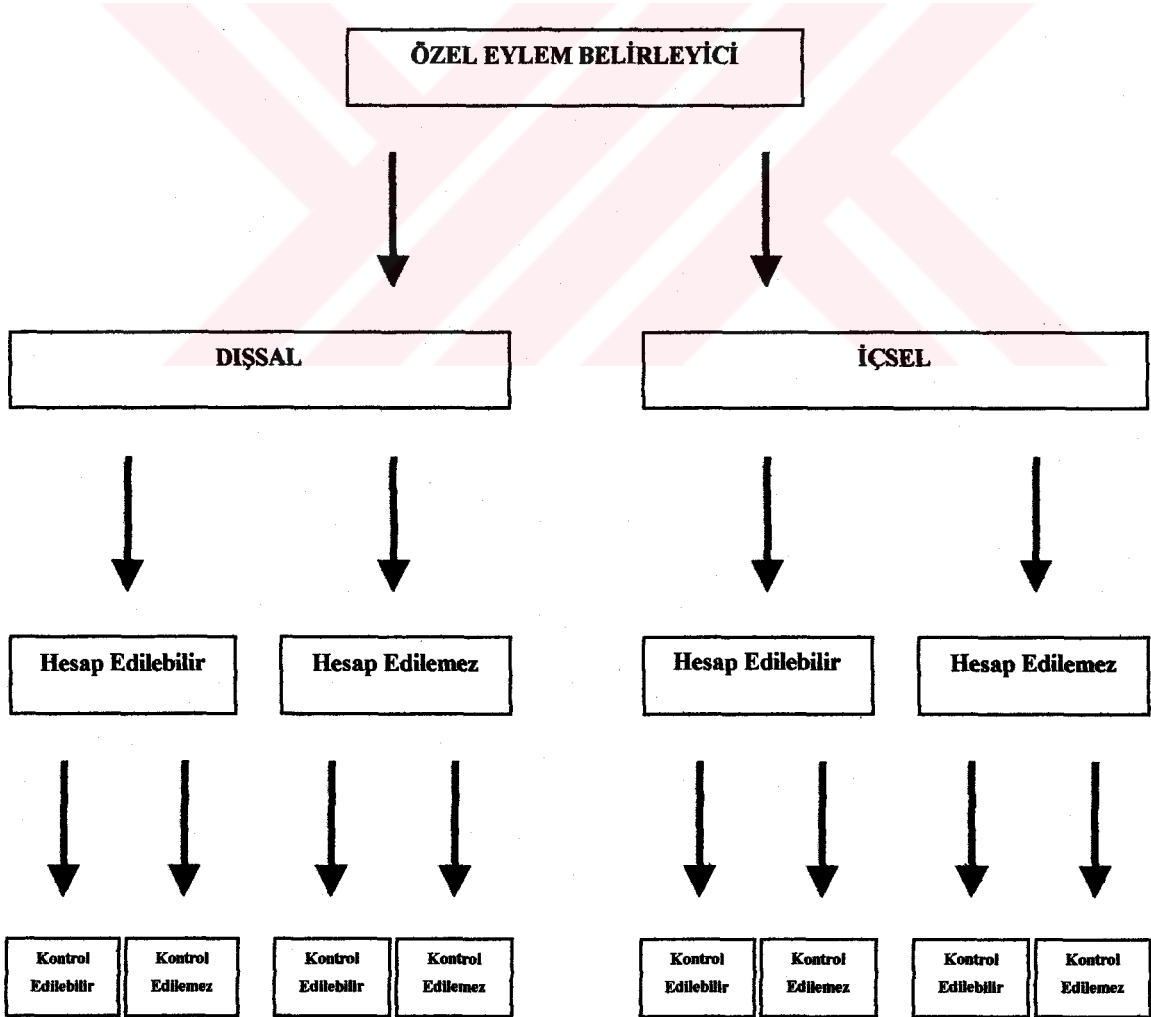


3.4.2. Allmer'in başarı ya da başarısızlığa neden olan sebeplere ilişkin yaptığı sınıflandırma

Allmer (47) yaptığı başka bir çalışmada başarı ve başarısızlığın nedenlerini şekil 4'te de görüleceği gibi üç farklı boyutta incelemiştir. Bu boyutlar;

- İçsel ve Dışsal Nedenler,
- Hesap Edilebilir ve Hesap Edilemez Nedenler,
- Kontrol Edilebilir ve Kontrol Edilemez Nedenlerdir.

Şekil 4: Allmer'in Başarı ya da Başarısızlığa Neden Olan Sebeplerin Sınıflandırma Şeması (48)



Şekil 4'te de görüldüğü gibi, içsel ve dışsal hesap edilebilir nedenler kontrol edilebilir ve kontrol edilemez olabilirler, yine aynı şekilde içsel ve dışsal hesap edilemez nedenlerin de kontrol edilebilir ve kontrol edilemez oldukları görülebilir.

Ortaya çıkan bu kategorileri Hasırcı'ya (2) göre şu şekilde açıklamak mümkündür:

1. İçsel, hesap edilebilir ve kontrol edilebilir nedenler; Yetenek, beceriklilik, çaba eğilimi, çalışmaya (antrenmana) katılma, kişisel antrenman hazırlığı (2).
2. İçsel, hesap edilebilir ve kontrol edilemez nedenler; Yetenek, vücut yapısı (fiziksel yapı), sakatlanmalar, hastalık ve özel problem içseldir, hesap edilebilir ama önceden kontrol edilebilmesi mümkün değildir (2).
3. İçsel, hesap edilemez ve kontrol edilebilir nedenler; Psikolojik faktör olarak yarışma anında bireyin psikolojik rahatsızlığa girmesi (sporcunun depressif bir durumda olması), önceden hesap edilemeyen bir durum olup kontrol edilebilir (2).
4. İçsel, hesap edilemez ve kontrol edilemez nedenler; Sporcunun psikolojik durumunun kontrol ve hesap edilemeyecek kadar yüksek düzeyde rahatsız olması ve bu durumun yarışma anında da devam etmesi (2).
5. Dışsal, hesap edilebilir ve kontrol edilebilir nedenler; Spor giysileri, antrenör ve takım arkadaşlarının davranışları ve yardım. Tüm bu faktörler sporcunun kendi dışında olup bunların daha önceden hesap edilmesi ve kontrol altında tutulması başarı ve başarısızlığı önemli düzeyde etkilemektedir (2).
6. Dışsal, hesap edilebilir ve kontrol edilemez nedenler; Yarışmanın yapıldığı yerin kalitesi, yarışma ortamının büyüklüğü, antrenörün yeteneği ve yarışmanın organizasyonu (2).
7. Dışsal, hesap edilemez ve kontrol edilebilir nedenler; Antrenörün sporcuya karşı yaptığı haksızca eleştiriler ve bu durumun sporcucu tarafından ciddi olarak algılanması (2).
8. Dışsal, hesap edilemez ve kontrol edilemez nedenler; Zamansız antrenör değişimi, zamansız kulüp (takım) değişimi, şans, şanssızlık ve rastlantı faktörleri olarak; belirtilmiştir (2).

3.5. Denetim Odağının sporcu davranışına etkisi

Yapılan her müsabaka sonunda sporcu ve antrenörler tarafından sonuca yönelik çeşitli yorumların yapıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Denetim odağı, müsabaka esnasında en çok hissedilen değişkenlerden biridir (3). Denetim odağının değişkenlerinden olan pekiştiriciler, ödüllendirme, tesadüf, başkalarının (hakem, rakip vs) veya dış koşulların (hava, müsabaka yapılan saha vs) etkisi, müsabaka sonrasında en çok yapılan yorumlar olarak görülebilir. Sporcuların yaptıkları bu değerlendirmeler kişilik yapıları ve geçmişteki deneyimlerine bağlı olabilir.

Yapılan bu değerlendirmeler denetim odağının özelliklerinden olan “beklenti” kavramıyla da yakından ilgilidir. Örneğin, mağlubiyetle sonuçlanan bir müsabakanın ardından, sporcu sonuç hakkında yaptığı değerlendirmede, genellikle değişken ve dış yüklemeleri öne sürmekte ve gelecek müsabakada bunların etkisine rağmen kazanacağını (yani sahip olduğu beklentiye) vurgulamaktadır (3).

Dış denetimli olan sporcular, iç denetimli olan sporculara göre daha az çalışma eğilimi göstermektedirler. Çünkü bu sporcular, başarıda kendi çabalarının payı olmadığına inanmaktadırlar. Elde edilen sonuçlar, kendisinin doğrudan etkisine açık olmayan dış faktörler sayesinde belirlenmektedir. Farklı yaşantıların pekiştirme değeri, eğer pekiştiriciler birbirine denk ise aynı olmaktadır. Bu da pekiştiricilerin hiyerarşik bir yapı gösterdiğini ve karmaşık bir durumda olduğunu göstermektedir. Örneğin, çoğu sporcu sosyal kabul görme ihtiyacına sahiptir (beklenti). Sporda başarı elde etme, çoğu zaman bu ihtiyacın (beklentinin) karşılanması için yeterli olabilmektedir. Bunun tersi olduğu bir durumda ise, yani aynı beklentisi düşük olan bir sporcuda, dolambaçlı yollar veya kazanmak için her şeyi yapma gibi davranışlar görülmeyecektir (14).

Antrenör ve sporcuların kendileri ve takımları için belirlemiş oldukları amaç seviyesi ve hedefler, başarı motivasyonu açısından önemli olabilir. Kendileri için yüksek hedef belirleyen sporcu ve antrenörler, başarıyla ilgili beklentiler geliştirmekte güçlük çekebilirler. Çünkü bu durumda elde edilen performanstan hiçbir zaman memnuniyet duyulmayacaktır ve sporcuların motivasyonu doğrudan etkilenebilecektir.

Spor alanında, sporcu davranışları, sosyal öğrenme teorisiyle bağlantılı birçok kavram ile de incelenmiştir:

3.5.1. Ben merkezlilik ve denetim odağı ilişkisi

Motivasyon ve başarı benlik gelişimi için bir temel oluşturur (20). Sportif bir karşılaşmanın, sporcunun başarısının somut olarak gözlemlenebileceği en iyi ortamlardan bir olduğu söylenebilir.

Yaşamda bireyleri fazlasıyla meşgul eden ve çelişiklere neden olan; başarı-başarısızlık, yenmek-yenilmek, birinci olmak-sonuncu olmak gibi zıtlıkların dengesini kurma durumlarıdır (20). Bu durumların yaşanabileceği en güzel ortamlar spor ve bedensel aktivitelerdir.

Ben merkezli (egosantrik) bir sporcu, kazanılan bir müsabakanın ardından, başarısını daha çok iç faktörlere bağlama eğilimi gösterebilir. Bu gibi durumlar, rakibinin rolünün hafife alınmasına ve sporcunun daha az çalışmasına neden olabilir. Aynı durumda antrenör ya da varsa psikolojik danışman sporcuyu daha sıkı çalışması için teşvik edebilir.

Kaybedilen bir müsabakanın ardından ise sporcular genellikle dış faktörlere yönelik yüklemelerde bulunabilirler.

Sporcularda başarı ve başarısızlık duygusunun dengeli bir şekilde geliştirilmesi yararlı olabilir. Elde edilen başarısızlığın her zaman tekrarlanmayacağı sporcu tarafından iyice kavranmalıdır. Mağlubiyet sonucunda, bu durumun bir avantaja dönüştürülmesi üzerinde çalışıla bilinir.

3.5.2. Geçmişteki deneyimler ve denetim odağı ilişkisi

Geçmişteki yaşantı ve deneyimlerin, sporcuların sonuca yönelik yaptıkları yüklemelerde belirleyici bir unsur olduğu daha önce de belirtilmişti. Sporcuların sabit (yetenek, işin güçlüğü) ve değişken (çaba, şans) yüklemeleri geçmişteki deneyimlerinden etkilenebilir. Sürekli başarılı ya da sürekli başarısız olma durumunda, genellikle sabit (yetenek gibi) faktörlere yüklemleme yapıldığı görülebilir. Diğer yandan, başarıyla sürdürülen bir durumun ardından başarısızlık alınması ya da tersi bir durumda, yani başarısızlıkla sürdürülen bir durum ardından başarılı bir sonucun

alınması ise daha çok değişken (çaba, şans) faktörlere yüklenilebilir. Arka arkaya alınan mağlubiyetler sonrasında sporcunun sürekli dış faktörlere yüklemleme yapması, sporcuyu “öğrenilmiş çaresizlik” içine sokabilir.

3.5.3. Beklentiler ve denetim odağı ilişkisi

Elde edilen başarının sonucu değişken faktörlerden (çaba, şans) ziyade sabit faktörlere (yetenek vs) bağlanırsa, gelecekteki başarı beklentisi daha büyük olabilir. Örneğin; smaç servisleri çok iyi olan bir voleybolcu bunun kendi yeteneğinden kaynaklandığına inanıyorsa müsabakalarda atacağı smaç servislerden direk sayı alma beklentisi içine girebilir.

Tam tersi olarak başarısız bir durumun sonucu sabit faktörlere yüklenirse bu gelecekteki başarılar için düşük beklentiye neden olabilir. Kendi yeteneğı olmadığı için smaç servis atamadığını düşünen bir voleybolcunun, gelecekte bunu başarmasının güç olacağına inanabileceğı düşünüle bilinir.

Değişken faktörlere yapılan yüklemlemeler ise, zaman içinde hızlı bir değişim gösterebilir. Şansla alınan bir galibiyet bir mağlubiyete, şansla kaybedilen bir müsabaka da galibiyete dönüşebilir.

3.5.4. Cinsiyet farklılığı ve denetim odağı ilişkisi

Bayan sporcular yüklemlemelerini daha çok dış faktörlere bağlayarak erkek sporculara göre kişisel yeteneklerine daha az güvenmektedirler. Başka bir ifadeyle, bayan sporcular erkek sporculara göre daha düşük başarı beklentisindedirler. Kazanılan bir müsabakadan sonra başarılarından erkeklere nazaran daha az memnuniyet duymaktadırlar. Bu da başarı motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir (21).

3.5.5. Kendini kötü hissetme ve sakatlıklarda denetim odağı

Müsabaka öncesi sporcunun kendini kötü hissetmesi veya bir sakatlığının olması durumunda eğer bir başarısız sonuç alınmışsa doğal olarak sporcu hatalarını bir dış sebebe yüklemleme eğilimine girebilir.

3.5.6. Kazanma ve kaybetme durumunda denetim odağı

Kazanma ve kaybetme ile ilgili olarak yapılan denetim odağı merkezli araştırmalarda (22), spor türüne göre bazı farklılıkların olabileceği bildirilmektedir. Sonucu objektif olarak belirlenen ve ölçülen sporlar ile kazanma veya kaybetme durumuna jüri ve benzeri kişilerin karar verdiği subjektif sporlarda yüklemleme yapısı farklı olacaktır (22). Subjektif sporlarda (cimmastik, artistik patinaj vb) sporcular sonuçtan daha az sorumluluk hissi duyabilirler. Doğal olarak bu sporcular yüklemlemelerini de dış faktörlere bağlayabilirler. Objektif sporlarda (atletizm, yüzme, takım sporları vb) ise daha farklı bir durum ortaya çıkabilir ve bu sporlarla ilgilenen sporcular sonuçla ilgili olarak daha fazla sorumluluk hissedebilirler. Buna paralel olarak yüklemlemelerinde daha iç denetimlilik, sabit faktörler ve denetim edilebilir faktörler ön plana çıkabilir.

Kazanma veya kaybetme ile ilgili yapılan bir araştırmada 62 bayan ve erkek üniversite öğrencisi örneklem alınarak kazanan öğrencilerin kaybeden öğrencilere göre daha fazla iç yüklemleme yaptığı görülmüştür(23).

Kazanma ve kaybetmenin yanında, başarı duygusu ile denetim odağı yapısı arasında bağlantı kurulan araştırmalar bulunmaktadır. Whittall ve Orlick, sporcu memnuniyetinin altı boyutu olduğunu ifade etmektedirler. Bunlar;

- Spor ve oyun
- Çalışma
- Antrenörlük
- Takım
- Direnme
- Kişisel performans, olarak açıklanmaktadır. Bu boyutlar dikkate alınmaksızın (tümü birlikte) yapılan bir araştırmada denetim odağının yapısı ve türü ile voleybol oyuncularının memnuniyeti arasında ilişki bulunmadığı ifade edilmektedir (3).

Müşabakaların sonucunun kazanma ya da kaybetme ile bittiği bir gerçektir. Fakat o anı yaşayanlar (sporcular) açısından her şeyin kazanma ya da kaybetme olmadığı bilinmelidir. Önemli olan denetim odağı ile sonucun sporcuyu etkileme biçimi arasında bir ilişkinin kurulabilmesidir.

3.6.Okul Sporlarında Denetim Odağı

Bu alanda yapılan çalışmaların genellikle sporcu öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını etkileyen nedenler, öğrencilerin hareket yükümlülüğü ve beden eğitimi ders notları üzerine olduğu görülmektedir.

Beden eğitimi dersinden düşük not alan öğrencilerin sonuçtan beden eğitimi öğretmenlerini sorumlu tuttuğu, yüksek not alan öğrencilerin ise başarılarını kendi yeteneklerine yüklemledikleri görülebilir.

Alfermann'ın (24) yaptığı bir çalışmada bayan cimmastikçi öğrenciler ile erkek futbolcu öğrencilerin yüklemlemelerinde, cinsiyetler arasında büyük bir fark bulamamıştır. Buna karşılık futbol oynayan erkek öğrencilerin, tesadüf ve şans gibi dış faktörlere yüklemleme yaparak bayan cimmastikçilere oranla daha dış denetimli oldukları ortaya çıkmıştır (24)

Kız ve erkek öğrenciler üzerine yapılan diğer bir araştırmada (25,26) öğrencilere sorular sorulmuş ve alınan cevaplarda kızlara oranla erkek öğrencilerin daha iç denetimli olduklarını saptamışlardır (25,26).

Mc Auley ve Gross'un 62 erkek ve bayan üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları bir araştırmada, kazanan kişilerin kaybedenlere göre daha fazla iç faktörlere yüklemleme yaptıkları görülmüştür (23).

İkizler ve Karagözoğlu, ilkokul döneminde spor yapmanın, denetim odağını içe doğru yönlendirdiğini, ayrıca 9 ve 10 yaşındaki çocukların 11 yaşındakilere göre daha yüksek düzeyde "olumlu iç denetim odağı" yapısına sahip olduğunu bulmuşlardır (3).

Okul sporlarının takım oyunlarında yapılan çalışmalarda başarısız sonuçların dışsal, başarılı sonuçların ise içsel nedenlerle açıklandığı görülebilmektedir. Duguin'in yaptığı bir araştırmada ise yüklemlemelerin her zaman böyle olmadığı, öğrencilerin beden eğitimi derslerindeki başarı ve başarısızlıklarını içsel nedenlere yüklemlediklerini, bunun sebebinin de deneyimlerinin az olması ve gençlik heyecanlarının fazla olmasıyla ilgili olduğunu öne sürmüştür (29).

3.7.Performans Sporlarında Denetim Odağı

Başarı ve başarısızlık performans sporlarında incelenirken, bireysel ve takım sporları birbirinden farklılık gösterebileceği için ayrı ayrı incelenmesi gerekebilir. Çünkü bireysel sporlarda sporcu sonuçtan kendisini daha fazla sorumlu tutabilir yani daha fazla sabit ve kontrol edilebilir nedenlere yüklemleme yapabilir. Takım sporlarında ise sonuç takım oyuncuları tarafından belirleneceğinden, takımında oynayan bir sporcu sonuçtan kendini çok fazla sorumlu tutmayabilir.

Bu nedenle takım sporu ile bireysel spor alanında ayrı ayrı araştırmalar (2) yapılmıştır.

Takım sporlarında alınan başarısız sonuçlar çoğu zaman takım içinde görev yapan diğer bireylere yüklenirken, bireysel sporlarda böyle bir durum söz konusu olamayacağından başarısızlık daha değişik nedenlerle açıklanmak zorundadır, bu nedenle yapılacak araştırmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir (2).

3.7.1. Takım sporlarında Denetim Odağı ile ilgili yapılan araştırmalar

Spor alanında denetim odağı ile ilgili yapılan araştırmaların genelde takım sporları ile bireysel spor dallarının karşılaştırılması şeklinde yapılabildiği gibi, sadece takım sporları ve sezon sonunda yapılan araştırmalar olarak da ele alındığı görülebilir.

Scanlan ve Passer'in futbolcularla yaptıkları bir araştırmada futbolcuların başarılarının sebebini yetenek ve çabaya yüklemleyerek, başarılı olan futbolcuların başarısız olan futbolculara oranla daha iç denetimli olduklarını ortaya çıkarmışlardır. Aynı araştırmacıların bayan futbolcularla yaptıkları araştırmada da başarılı olanlar için aynı sonuca rastlanmıştır. Başarısız olan bayan futbolcular ise başarısızlıklarının sebebini takım arkadaşlarına yüklememişlerdir (28).

Weiner ve arkadaşları, basketbol play off müsabakalarında yaptıkları bir araştırmada çaba ve yeteneğin önemli faktörler olduğunu ortaya çıkarmışlardır (29).

Robinson ve Howe, futbolcularda yaptıkları araştırmada, performans olarak daha başarılı sonuçlar alan oyuncuların, başarılarının sonucu olarak daha sabit ve denetim edilebilir (yetenek gibi) faktörlere yüklemleme yaptıklarını bulmuşlardır (30). Bu

çalışma da Scanlan ve Passer'in (28) yaptığı araştırmayla aynı sonucu ortaya çıkarmıştır.

Karagözoğlu aralarında aktif olarak basketbol ve hentbol da oynayan farklı branşlardaki sporculara grupla psikolojik danışma uygulaması yapmıştır. Uygulamalara dört deney ve dört de kontrol grubu olmak üzere toplam sekiz grup katılmıştır. Deney grubunda yer alan sporcular, sekizer haftalık psikolojik danışma programlarına katılmıştır. Uygulama başlangıcında kontrol grubundaki sporcuların, deney grubundakilere göre daha yüksek iç denetime sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, uygulamaya katılan deney grubundaki sporcuların denetim odağı puanı iç yönde değişmiştir. Grupla psikolojik danışma uygulamalarına katılan ortaokul dönemindeki sporcuların büyük bir anda, denetim odağının yapısı dış denetimden iç denetime doğru değişiklik göstermiştir (14).

Bir takımın başarılı olması durumunda sporcular çaba ve yeteneğe yükleme yaparken, takımın başarısız olması durumunda yani kaybetmesi ya da berabere kalması durumunda ise sporcular şansa ve rakibin güçlü olmasına daha fazla yükleme yapmışlardır (28).

Takımda oynayan sporcuların birbirleriyle uyumlu olmaları durumunda kişisel ve takım yüklemeleri arasında bir fark görülmemiştir. Takımın başarısız olduğu durumlarda ise sporcuların bunun nedenini dışsal faktörlere, işin güçlüğüne ve tutarlı olmayan nedenlere (şans, tesadüf vb.) yüklemiş oldukları görülmektedir (31).

Sonuç olarak, incelenen araştırmalarda da görüldüğü gibi, takım sporlarında başarılı olan sporcuların başarılarını içsel nedenlere ve takım içi uyuma yüklemelikleri, başarısız olan sporcuların ise başarısızlıklarının nedenini kendilerinin dışındaki nedenlere (takım arkadaşlarına, şanssızlığa, antrenörlerine vb.) yüklemelikleri söylenebilir.

3.7.2. Voleybolda Denetim Odağı ile ilgili yapılan araştırmalar

1996 yılında Almanya'da farklı yaş gruplarından oluşan 157 voleybol sporcusuna yapılan bir araştırmada (32) elde edilen bulgular şöyledir:

Başarı ve başarısızlıkta durumun subjektif olarak değerlendirilmesi:

3-2 mağlubiyet ile biten bir maç sonucunu sporcuların büyük bir yenilgi olarak görmedikleri, başarısız bir maçtan sonra sporcuların sonuçtan kendilerini sorumlu tuttıkları, bu nedenle de kendi kendilerini suçlu hissettikleri ve birbirlerine de kızdıkları gözlemlenmiştir (32).

Başarılı bir sonuçtan sonraki durumları:

Oldukça önemli bir yarışmayı kazandıktan sonra, bayanların kendilerini çok güçlü hissettikleri fakat az memnuniyet duydukları gözlemlenmiştir (32).

Başarılı bir müsabakadan sonra sorulan soruların cevaplarından, başarılarını daha içsel ve de kontrol edilebilen nedenlere (yetenek, çaba gibi) yüklemledikleri görülmüştür (32).

Başarılı ya da başarısız bir müsabakadan sonra yapılan yüklemlemeler:

İyi konsantrasyon olamama, aşırı sinirlilik ve baskı altında oyun oynama gibi yüklemlemelerdir. Başarılı bir oyun sonucundaki yüklemlemelere oldukça önemli bir neden olarak başarılı olmanın nedenini konsantrasyona, kendine güvene, yeteneklerine çok az da olsa şansa yüklemledikleri gözlemlenmiştir (32).

Başarısız bir oyun sonrası yüklemleme ve hisler:

Hayal kırıklığı : Weinner'in söz konusu sonuçlarda, hayal kırıklığı ile ilgili sorulardan alınan cevapların yüklemleme ile ilgili olarak farklı bir sonuç çıkarmadığını ortaya atmıştır. Voleybolcularda dışsal, değişken ve kontrol edilemeyen yüklemlemelere oranla içsel, sabit ve kontrol edilebilir yüklemlemeler daha önemli rol oynamaktadır (32).

Suçluluk hissi : Araştırmada voleybolculardaki suçluluk hissini içsel, değişken ve kontrol edilemeyen (çaba gibi) nedenlere yüklemleyenler, dışsal, sabit ve kontrol edilebilen (işin güçlüğü gibi) nedenlere yüklemleyenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (32).

Teslimiyetçilik : Teslimiyetçilik, içsel, değişken ve kontrol edilebilir (çaba gibi) nedenlere yüklemleyen sporcularda, dışsal, sabit ve kontrol edilemeyen (işin güçlüğü gibi) nedenlere yüklemleyenlere oranla biraz daha fazla olduğu görülmüştür (32).

Rethorst'a (33) göre, sonuçları sabit ve içsel nedenlere (yeteneğe) yüklemleyenler hiç bir zaman için herhangi bir sonucu teslimiyetçilikle açıklama eğilimi içine girmemektedirler.

Kızgınlık : Sevinci herhangi bir nedene yüklemledikleri görülmüştür. Sevinç ve mutluluğu içsel, sabit ve kontrol edilemeyen nedenlerle açıklayan sporcuların, dışsal, değişken ve kontrol edilebilir nedenlerle açıklayanlara oranla daha az yaşadıkları görülmüştür (32).

Memnuniyet : Schmidt ve Schmole'ün araştırmasında yüklemleme ile memnuniyet arasında hiçbir ilişki bulunamamıştır ama kendilerini içsel, sabit ve kontrol edilebilen nedenler ile açıklayan voleybolcuların, dışsal, değişken ve kontrol edilemeyen nedenlerle açıklayanlara oranla daha az memnun hissettiklerini ifade ettikleri görülmüştür (32).

Kendine güven : Dışsal, sabit ve kontrol edilebilir nedenlerle açıklayanlara göre, içsel, değişken ve kontrol edilemeyen nedenlerle açıklayanların kendine güvenlerinin biraz daha fazla ortaya çıktığı görülmüştür (32).

Weiner'in elde ettiği sonuçlardan da bilindiği gibi ($p=0,04$) iki alternatif cevaplı sorularla voleybolcularda yapmış olduğu araştırmalarda yüklemlemelerini içsel açıklayan bir voleybolcuya göre normal bir voleybolcunun daha fazla kendine güvendiğini ortaya koymuştur (34).

Weiner'in Motivasyon eğilimine göre, başarı içsel (kendi yeteneği vb.) nedenlerle ve başarısızlık dışsal (şans vb.) nedenlerle açıklanıyor (34). Bierhoff-Alfermann bunun tam tersini ortaya koyarak açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre sporda elde edilen başarılı ve başarısız sonuçlar nadiren dışsal nedenlerle açıklanmasına karşın, daha çok içsel nedenlerle açıklandığını ortaya koymuşlardır (35). Weiner' in (36-38) araştırmasında; Bir sporcu, yarışma içerisinde bir çok değişken faktörün bireyi etkilediğini, bunların uzun süreli durumlar karşısında kişinin etkilenmesiyle karşılaştırılamayacağını söylemiştir. Schmidt ve Schmole' ün çalışmasında da voleybolcuların Başarılı-Başarısız sonuçları daha çok içsel nedenlerle açıkladıkları ortaya çıkmıştır (32).

Rusidill'in araştırmasında; Bayan ve Erkek voleybolcuların Başarı ya da Başarısızlıklarına etki eden nedenlerin ne olduğunu somut bir biçimde açıklayamadıklarını ortaya koymuşlardır (39).

Willimczik, Rethorst ve Riebel'in 68 erkek ve 69 bayan voleybol oyuncusu üzerinde yaptıkları bir araştırmada, başarılı olan erkek voleybolcuların başarılarını sabit (değişmeyen) nedenlerle açıkladıklarını, başarılı olan bayan voleybolcuların ise başarılarını sabit olmayan (değişebilen) nedenlerle açıkladıklarını ortaya koymuşlardır (40).

Mark ve arkadaşları voleybol sporcularında aynı cinsiyet grubuna ve aynı kategoriye sahip olanların (erkekler erkeklerle karşı, bayanlar bayanlara karşı oynadıklarında) yüklemlemelerinde farklı bir nedenin olmadığı yani sabit nedenlerin bayan ve erkeklerde önemli bir rol oynamadığını ortaya koymuşlardır (41).

Yine bir başka araştırmada Bierhoff-Alfermann başarılı ya da başarısız voleybolcuların genelde başarı ya da başarısızlıklarını, konsantrasyon ve şans gibi nedenlere yüklemlediklerini ortaya çıkarmışlardır (35).

Rethorst yaptığı araştırmasında kontrolün sabit nedenlerle daha sık açıklandığını ortaya koymuştur. Yani voleybolcuların bir başarısızlık ya da başarılı olmanın sonucunu çeşitli nedenlere yüklemledikleri görülmüştür (33). Bierhoff-Alfermann'ın da bu bulguları destekleyen; yetenek ve çabaya değil de daha çok iyi ya da kötü konsantrasyona yüklemlediklerini ortaya koyan bir araştırmaları vardır. Voleybolculara sorulan sorular sonucunda yaptıkları açıklamalar, daha önce de belirttikleri gibi genellikle maça konsantrasyonları ile ilgili yapılan açıklamalardır. Yani başarı ya da başarısızlıklarının nedenlerini genellikle konsantrasyon faktörü ile açıklamaktadırlar (35).

3.7.2.1. Yükleme ve emosyonel durum arasındaki ilişki

Weiner'in hipotezine göre başarı ya da başarısız bir sonuç, emosyonel hayal kırıklığı ve sevince bağlı olarak açıklanabilmektedir. Buna göre sporcular suçluluk duygusunu, kabullenme, kızgınlık ve şükran duyma gibi nedenlere yükleme yaptıkları görülmektedir (34). Güven duyma ve gurur duyma, bir ayrıcalık taşımamasına rağmen

bu hisler (suçluluk ve bölgesel neden) aynı zamanda Rethorst-Willimczik (42) ve Rethorst' un (43,44) yapmış oldukları çalışmaların bir sonucu olarak da ortaya konmuştur. Vallerand'ın tezinde de belirtildiği gibi: başarılı-başarısız bir yarışmanın sonucunu durumla ilgili değerlendirmelerde subjektif tahminler belirlemektedir (45).

Rethorst'un (33) aynı araştırma metodunu kullanarak yapmış olduğu başka bir çalışmada, Weiner' in (36-38) hipotezindeki yüklemlemeye göre emosyonun, yani sporcuların duygu ve hislerinin, maçın sonucu ile ilgili test kriterlerinden daha önce bizlere bilgi verdiğini ortaya koymuştur (33).

3.8.Sporde Başarı

Sportif faaliyetlerle uğraşanların en önemli amaçlarından biri spor karşılaşmalarının sonunda başarıya ulaşmaktır.

Sporde başarı kavramı, iki şekilde ele alınabilir. Bunlardan birincisinde, sporcunun bir sportif faaliyeti yerine getirme süreci başarı (performans) olarak tanımlanabilirken, diğerinde ise sportif bir faaliyetin sonucu olarak tanımlanabilir.

Bununla birlikte sporda başarının hangi durumda, nasıl ve kime göre başarılı olduğu da önem taşımaktadır.

Sporcuların geçmişte elde ettikleri dereceleri yeni yapacakları yarışmalarda daha iyi bir düzeye getirmeleri başarı sayılabileceği gibi, elde edilen bu başarı başka bir sporcuya oranla daha düşük bir başarı şeklinde yorumlanabilir. Görüldüğü gibi başarı kavramı çeşitli şekillerde algılanabilir.

Bu çalışmada başarı kavramı, yukarıda ikinci tanımda belirtildiği gibi sportif bir faaliyetin sonunda elde edilen sonuç yani sportif başarı olarak ele alınmıştır.

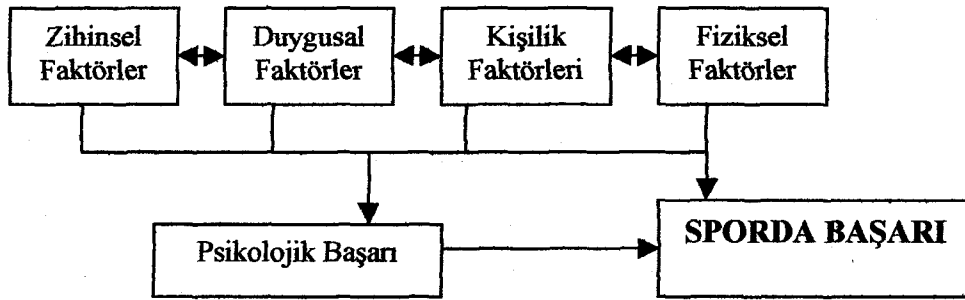
“Sportif yarış, belirlenen kurallar çerçevesinde iki veya daha fazla rakibi, aynı anda belirlenmiş bir hedefe ulaşmak için sarfettikleri efordur. Yarış ortamında belirlenen hedef için, sadece bir kazanan ve bir birinci vardır.”(49) yarış ortamında bulunan sporcular başarıya duygusu ile güdülenmişlerdir. “Sporcu yarışa sadece fiziksel kapasite ile değil, duygu ve düşüncelerini içeren psikolojik durumları ile de katılır.”(49)

Yarış ortamında sporcuların bir çok faktörü göz önünde bulundurması gerekebilir. Bu faktörler aynı zamanda sporda başarıyı etkileyen psikolojik faktörler olarak da karşımıza çıkabilir.

3.8.1. Sporda başarıyı etkileyen psikolojik faktörler

Sporda başarıya ulaşmak için zihinsel, duygusal, kişilik ve fiziksel faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörlerin birbirleriyle karşılıklı etkileşime girmesi ile psikolojik başarı sonuç olarak da sporda başarı sağlanabilir.

Şekil 5: Sporda başarı şeması ve psikolojik faktörler (3)



3.8.1.1. Zihinsel faktörler

Herhangi bir hareketin ya da becerinin sevk ve idare edilmesinde zihinsel süreçlerin önemli bir rolü vardır. Algı, dikkat, öğrenme gibi süreçler ortaya çıkacak hareket ya da beceride etkili olan zihinsel faktörlerdir.

3.8.1.2. Duygusal faktörler

İçimizde oluşan olaylar ve kendi dışımızda gerçekleşen olay ve durumlarda ortaya çıkarlar. Motivasyon, korku, stres ve saldırganlık duygusal faktörleri oluşturan etmenlerden bazılarıdır.

Genellikle diğer insanlar başarı ve başarısızlıklarından kaynaklanan duygularını dengede tutabildikleri halde, çok sık olarak stresli ortamlarda bulduklarından sporcular için aynı durum söz konusu olmayabilir (49).

2.8.1.3. Kişilik faktörleri

Kişilik de sporda başarıyı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Kişilik bir insanı diğerlerinden ayıran ve o insana özgü olan davranışları içinde barındırır (3).

Lakie (1962) takım ve bireysel sporcular arasında bir takım kişilik farklılıklarının olduğunu gözlemiştir. Bireysel sporcuların, takım sporcularına oranla daha egemen, maceraperest, içten kontrollü, köklü değişiklik isteyen ve benlik saygılarının yüksek oldukları görülmüştür (49).

Sporcuların kişilik yapılarının antrenör ve çalıştırıcılar tarafından bilinmesi başarıyı büyük ölçüde etkileyebilir.

3.8.1.4. Fiziksel faktörler

Zihinsel beceri ve yetenekle yakın bir ilişki içinde bulunan fiziksel özellikler psikolojik başarıya ve de sporda başarıya ulaşmada etkili olan faktörlerdir. Kondisyon, teknik ve taktik fiziksel faktörlerde etkili olan unsurlardır.

Sporda sonuçlar, kazanmak ya da kaybetmek tam olarak öngörülemezdir. Çoğu sporda başarı ve yenilgi, son ana kadar kendini saklayabilen sonuçlar olabilir. Dolayısıyla bu öngörülemeyen sonuca ulaşılan kadar çalışmak gerekebilir.

Psikolojik faktörler aynı fiziksel kapasiteye sahip olan takımlarda bile sportif başarı ya da başarısızlık açısından farklı sonuçlar alınmasına neden olabilirler.

4. BULGULAR

Bu araştırma, voleybol sporu ile uğraşan üniversiteli sporcuların başarı ve başarısızlıklarıyla denetim odağı arasındaki ilişkilerini araştırmak, voleybol sporcularının başarı ve başarısızlıklarını etkileyen nedenleri bilimsel yaklaşımlarla açıklama getirebilmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada eğitim-öğretim yılları esas alınarak, 1999-2000 yıllarında Ankara'da ve 2000-2001 yıllarında da Manisa'da yapılan Üniversitelerarası Voleybol I. Lig Müsabakalarına katılan üniversite takımlarında yer alan öğrenciler araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya 14 farklı üniversiteden katılan toplam öğrenci sayısı 150'dir. Dağılıma göre araştırmaya katılan üniversite takımlarının 8'i bayan, 9'u da erkek takımları olmak üzere toplam 17 takımdır. Müsabakalara katılan üniversite takımları ve örneklem grubunu temsil eden sporcuların üniversitelere göre dağılımı tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Örneklem Grubunu Temsil Eden Tüm Sporcuların Farklı Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	N	Bayan	Erkek
Celal Bayar Üniversitesi	11	*	
Celal Bayar Üniversitesi	13		*
Anadolu Üniversitesi	11	*	
Anadolu Üniversitesi	9		*
Kara Harp Okulu	10		*
Kara Harp Okulu	10		*
İstanbul Üniversitesi	11	*	
Marmara Üniversitesi	7	*	
Ankara Üniversitesi	7	*	
Yakın Doğu Üniversitesi	6		*
Bilkent Üniversitesi	6	*	
Pamukkale Üniversitesi	8	*	
Balıkesir Üniversitesi	9	*	
Selçuk Üniversitesi	10		*
Başkent Üniversitesi	5		*
Ege Üniversitesi	9		*
İstanbul Teknik Üniversitesi	8		*
TOPLAM	150		

Tablo 2: Başarılı ya da Başarısız Olan Voleybolcuların SBSÖ'den Almış Oldukları Puan Değerleri

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Başarılı	70	69,88	8,41	0,20	0,84
Başarısız	80	69,61	8,52		

Araştırmaya katılan voleybolcuların başarı ve başarısızlıkları katıldıkları müsabakalarda elde ettikleri dereceler göz önüne alınarak belirlenmiştir. Tablo 2'de başarılı ve başarısız olan voleybolcuların katılımcı sayıları, ortalama puanları, standart sapmaları, t ve p değerleri görülmektedir. Başarılı ya da başarısız sporcuların Sporda Başarı Sorumluluğunu Alma Ölçeğinden (SBSÖ) aldıkları ortalama puanı istatistiksel olarak bağımsız t-testi analizine göre incelenmiştir. Bağımsız t-test analizine göre, voleybolcuların başarı ya da başarısızlıkları ile SBSÖ'den aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 3: Cinsiyete Göre SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Erkek	80	69,83	7,96	0,15	0,88
Bayan	70	69,62	9,01		

Cinsiyetin SBSÖ'den alınan puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Tablo 3'te de görüleceği gibi bayan ve erkek voleybolcuların SBSÖ'den elde edilen puan değerleri arasında bağımsız t-test analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kardeş sayısı arasındaki farklılıkların SBSÖ değerlerine etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Kardeş sayısı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri tablo 4'te ve kardeş sayısının SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri ise tablo 5'te görülebilir.

Tablo 4: Kardeş Sayısı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
Kardeşi olmayanlar	15	69,46	7,90
1 kardeş	53	69,05	10,22
2 kardeş	51	69,86	7,51
3 kardeş ve üstü	31	70,83	6,89
Toplam	150	69,74	8,44

Çalışmaya katılan voleybolcuların sahip oldukları kardeş sayılarına göre 4 farklı grup oluşturulmuştur. Bu grupların dağılımı, katılımcı sayıları, ortalama puanları ve standart sapma puan değerleri tablo 4'te görüldüğü gibidir.

Tablo 5: Kardeş Sayısının SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Gruplar arası	3	64,06	21,35		
Grup içi	146	10558,79	72,32	0,29	0,82
Toplam	149	10622,86			

Kardeş sayısının SBSÖ'den alınan puanlara etkisi Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre kardeş sayısı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 6: Gelir Düzeyi ile SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
Düşük	66	70,93	8,39
Orta	82	68,67	8,47
Yüksek	2	74,00	2,82
Toplam	150	69,74	8,44

Farklı gelir düzeyine sahip olan voleybolcuların SBSÖ'den elde edilen değerlere etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu sebeple çalışmaya katılan voleybolcuların Sporcu Anket Formundan elde edilen verilere göre gelir düzeyleri incelenmiş ve düşük, orta ve yüksek şeklinde derecelendirilerek 3 grup oluşturulmuştur. Tablo 6'da bu gruplara göre katılımcı sayıları, ortalama puanlar ve standart sapma değerleri gösterilmektedir.

Tablo 7: Gelir Düzeyinin SBSÖ'den Alınan Puanları Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	224,99	112,49		
Grup içi	147	10397,86	70,73	1,59	0,20
Toplam	149	10622,86			

Gelir düzeyinin SBSÖ'den alınan puanlara etkisi Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre gelir düzeyi ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 8: Yarışmacı Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
0-5 yıl	68	68,13	8,85
6-10 yıl	65	69,40	7,07
11-15 yıl	17	77,47	7,79
Toplam	150	69,74	8,44

Yarışmacı yılının SBSÖ'den elde edilen puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Tablo 8'de yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerlerine ilişkin dağılım görülebilir. Çalışmaya katılan voleybolcuların yarışmacı yılları Sporcu Anket Formundan alınan cevaplarla elde edilmiştir. Voleybolcuların yarışmacı yılları 0-15 yıl arasındadır. Buna göre yarışmacı yılı 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olmak üzere tablo 8'de görüldüğü gibi 3 gruba ayrılmıştır. Tablo 8'de katılımcı sayıları, ortalama puanlar ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 9: Yarışmacı Yılına SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	1199,21	599,60		
Grup içi	147	9423,64	64,10	9,35	0,00**
Toplam	149	10622,86			

**p<0,05

Tablo 9'da yarışmacı yılının SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Yarışmacı yılının SBSÖ'den alınan puanlara etkisi Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 10: Yarışmacı Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı

Gruplar	Gruplar		
	0-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl
0-5 yıl	-	-	-
6-10 yıl	-	-	-
11-15 yıl	*	*	-

Tablo 10'da yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasındaki farklılığın kaynağı görülmektedir. Varyans Analizine (ANOVA) göre yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında bulunan anlamlılık Tukey-B Anlamlılık Testine göre incelenmiştir. İnceleme sonucunda yarışmacı yılı 11-15 yıl olanlarla yarışmacı yılı 0-5 yıl ve 6-10 yıl olanlar arasındaki anlamlılık tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 11: Üniversite Takımında Oynama Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
0-3 yıl	122	69,15	8,56	-1,78	0,77
4-8 yıl	28	72,28	7,51		

Üniversite takımında oynama yılının SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Sporcu Anket Formlarından elde edilen üniversite takımlarındaki oynama yılları 0-8 yıl arasında olup, tablo 11'de de görüldüğü gibi 2 gruba ayrılmıştır. Elde edilen grupların SBSÖ'den alınan puan değerleri bağımsız t-test analizine göre incelenmiştir. Bu analize göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Tablo 11'de gruplara ait katılımcı sayıları, ortalama puanlar, standart sapma, t ve p değerleri görülmektedir.

Tablo 12: Antrenman Gün Sayısı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>
1 gün	19	70,36	9,01
2 gün	22	71,31	6,00
3 gün	30	71,26	6,28
4 gün	27	67,88	10,74
5 gün	17	69,64	5,85
6 – 7 gün	35	68,57	10,05
Toplam	150	69,74	8,44

Araştırmada antrenman gün sayısının SBSÖ'den alınan puanları etkileme dereceleri arasında farklılığın olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya katılan voleybolcuların antrenman gün sayıları Sporcu Anket Formundan alınan cevaplarla elde edilmiştir. Antrenman gün sayıları ile ilgili 6 grup oluşturularak gruplar tablo 12'de görüldüğü gibidir. Tabloda günlere göre katılan sporcu sayıları, ortalama puanları ve standart sapma değerlerinin dağılımı görülmektedir.

Tablo 13: Antrenman Gün Sayısının SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	5	272,67	54,53		
Grup içi	144	10350,18	71,87	0,75	0,58
Toplam	149	10622,86			

Tablo 13'te voleybolcuların antrenman gün sayılarının SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre antrenman gün sayısının SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu analize göre antrenman gün sayıları ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 14: Haftalık Ortalama Antrenman Saati İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>
0-4 saat	47	71,02	7,59
5-9 saat	57	69,78	8,76
10-14 saat	33	69,57	8,32
15 saat	13	65,30	9,64
Toplam	150	69,74	8,44

Haftalık ortalama antrenman saatinin SBSÖ'den alınan puanlar üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Sporcu Anket Formlarından elde edilen haftalık antrenman saati verileri 4 farklı gruba ayrılmıştır. Bu gruplar tablo 14'te görüldüğü gibidir. Tablo 14'de gruplara ait katılımcı sayıları, ortalama puanlar ve standart sapma değerlerine ilişkin dağılım görülmektedir.

Tablo 15: Haftalık Ortalama Antrenman Saatinin SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	3	333,57	111,19		
Grup içi	146	10289,28	70,47	1,57	3,19
Toplam	149	10622,86			

Tablo 15'te voleybolcuların haftalık ortalama antrenman saatinin SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre haftalık ortalama antrenman saatinin SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiş ve bu analize göre yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 16: Türkiye Genelinde Kendisini Başarılı Görme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puanlara İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
En iyilerdenim	12	66,25	10,22
Orta düzeyde bir sporcuyum	127	70,12	8,17
Başarısız bir sporcuyum	7	72,28	8,59
Toplam	146	69,91	8,39

Sporcu Anket Formunda sorulan bir sorunun cevabı olarak voleybolcuların, Türkiye genelinde kendilerini başarılı görme durumunu değerlendirmeleri istenmiştir. Sporcunun Türkiye genelinde kendisini başarılı görme durumunun SBSÖ'den elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bu değerlendirmeler "en iyilerdenim", "orta düzeyde bir sporcuyum" ve "başarısız bir sporcuyum" şeklinde 3 gruptan oluşmaktadır. 4 sporcu bu sorunun cevabını boş bırakmıştır. Tablo 16'da gruplara göre katılımcı sayıları, SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları ve standart sapmaları görülmektedir.

Tablo 17: Türkiye Genelinde Kendisini Branşında Başarılı Görme Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	206,17	103,08		
Grup içi	143	10007,66	69,98	1,47	0,23
Toplam	145	10213,84			

Tablo 17'de voleybolcuların Türkiye genelinde kendisini branşında başarılı görme durumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre Türkiye genelinde kendisini branşında başarılı görme durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu analize göre, Türkiye genelinde kendisini branşında başarılı görme durumu ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 18: Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara Göre Başarılı Görme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
En iyilerdenim	53	72,15	8,88
Orta düzeyde bir sporcuyum	90	68,46	7,92
Başarısız bir sporcuyum	4	71,75	3,50
Toplam	147	69,88	8,35

Sporcunun kendisini takımdaki diğer sporculara göre başarılı görme durumunun SBSÖ'den elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Sporculara ait Sporcu Anket Formundan elde edilen veriler 3 gruptan oluşmaktadır. 3 sporcu bu sorunun cevabını boş bırakmıştır. Tablo 18'de bu gruplar ve gruplara göre katılımcı sayıları, SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları ve standart sapmaları görülmektedir.

Tablo 19: Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara Göre Başarılı Görme Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	467,09	233,54		
Grup içi	144	9733,94	67,59	3,45	0,03**
Toplam	146	10201,03			

**p<0,05

Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre takımdaki diğer sporculara göre kendisini başarılı görme durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan bu analizde, kendisini takımdaki diğer sporculara göre başarılı görme ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tablo 19'da voleybolcuların takımdaki diğer sporculara göre kendisini başarılı görme durumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir.

Tablo 20: Kendisini Takımdaki Diğer Sporculara Göre Başarılı Görme Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı

Gruplar	Gruplar		
	Orta düzeyde bir sporcuyum	Başarısız bir sporcuyum	En iyilerdenim
Orta düzeyde bir sporcuyum	-	-	-
Başarısız bir sporcuyum	-	-	-
En iyilerdenim	*	-	-

Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizinde (ANOVA), sporcunun kendisini takımdaki diğer sporculara göre başarılı görme durumunu ile SBSÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı bir sonuç bulunduğundan, yapılan Tukey-B Anlamlılık Testinde takımda "en iyilerdenim" diyenler ile "orta düzeyde bir sporcuyum" diyenler arasındaki anlamlı ilişki tablo 20'de görüldüğü gibidir.

Tablo 21: Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>
Çok memnunum	124	70,33	8,36
Orta düzeyde memnunum	21	65,80	5,61
Hiç memnun değilim	3	81,66	10,11
Toplam	148	69,91	8,34

Yapılan spor dalından memnun olma durumunun SBSÖ'den elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir. Sporcu Anket Formundan elde edilen veriler tablo 21'de de görüldüğü gibi "çok memnunum", "orta düzeyde memnunum" ve "hiç memnun" değilim şeklinde 3 gruptan oluşmaktadır. 2 sporcu bu sorunun cevabını boş bırakmıştır. Tablo 20'de bu gruplar ve gruplara göre katılımcı sayıları, SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları ve standart sapmaları görülmektedir.

Tablo 22: Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	789,67	394,83		
Grup içi	145	9437,34	65,08	6,06	0,00**
Toplam	147	10227,02			

**p<0,05

Tablo 22'de sporcuların yaptıkları spor dalından memnun olma durumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Sporcuların yaptıkları spor dalından memnun olma durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre, yapılan spor dalından memnun olma durumu ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 23: Yapılan Spor Dalından Memnun Olma Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı

Gruplar	Gruplar			
	Orta düz. memnunum	Çok memnunum	Hiç değilim	memnun
Orta düzeyde memnunum	-	-	-	-
Çok memnunum	*	-	-	-
Hiç memnun değilim	*	*	-	-

Tablo 23'de yapılan spor dalından memnuniyet duyma ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasındaki farklılığın kaynağı görülmektedir. Varyans Analizine (ANOVA) göre, yarışmacı yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında bulunan anlamlılık Tukey-B Anlamlılık Testine göre incelenmiş olup inceleme sonucunda yapılan spor dalından "çok memnun" olanlar ile "orta düzeyde memnun" olanlar arasında, "hiç memnun" değilim diyenler ile "orta düzeyde memnunum" diyenler ve "çok memnunum" diyenler arasındaki anlamlılık tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 24: Yıl içindeki Performans İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

Gruplar	N	\bar{X}	SD
Çok başarılıyım	36	68,86	11,39
Orta düzeyde başarılıyım	98	70,15	7,32
Başarısızım	13	70,53	5,57
Toplam	147	69,78	8,34

Sporcunun yıl içindeki performansının SBSÖ'den elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığı düşünülerek bununla ilgili bir araştırma yapılmıştır. Sporculardan yıl içindeki performanslarını değerlendirerek Sporcu Anket Formlarındaki gruplara göre cevaplamaları istenmiştir. Bu gruplar tablo 24'te görüldüğü gibidir. 3 sporcu bu soruyu cevaplamamıştır. Tablo 24'te bu gruplar ve gruplara göre katılımcı sayıları, SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları ve standart sapmaları görülmektedir.

Tablo 25: Yıl İçindeki Performansın SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	50,30	25,15		
Grup içi	144	10126,24	70,32	0,35	0,69
Toplam	146	10176,54			

Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre yıl içindeki performans durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu analize göre yıl içindeki performans ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tablo 25'te sporcuların yıl içindeki performanslarının SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri görülebilir.

Antrenörlerin, sporcularıyla ilgili cevaplamış oldukları Antrenör Anket Formundan elde edilen bulgular aşağıda verilmektedir. Bu bulgulara göre;

Tablo 26: Antrenörün Sporcuyla alışma Yılı İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
0-1 yıl	62	70,45	7,36
2 yıl	34	70,20	9,10
3 yıl	12	70,25	6,36
4 yıl	18	67,88	11,58
5 – 8 yıl	7	74,42	6,13
Toplam	133	70,23	8,35

Antrenörün sporcuyla çalışma yılının SBSÖ'den elde edilen puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. 17 antrenör bu konuyla ilgili soruya cevap vermemişlerdir. Cevaplardan elde edilen verilerin yoğunluğuna göre 5 farklı grup oluşturulmuştur. Sporcuyla "5-8 yıl" alışma yılı bu nedenle bir grupta toplanmıştır. Yani 7 sporcu

antrenörüyle birlikte 5 ile 8 yıl arasında çalışmıştır. Bu gruplara göre katılımcı sayıları, ortalama puanları ve standart sapma değerleri tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 27: Antrenörün Sporcuyla Çalışma Yılı'nın SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	4	225,11	56,27		
Grup içi	128	8990,65	70,23	0,80	0,52
Toplam	132	9215,77			

Tablo 27'de antrenörlerin sporcuyla çalışma yılının SBSÖ'den alınan puanları etkileme dereceleri verilmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre yapılan incelemede antrenörlerin sporcuyla çalışma yılı ile SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı incelenmiş, yapılan analiz sonucunda antrenörün sporcuyla çalışma yılı ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında $p > 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 28: Sporcunun Branşına Olan İlgisiyle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
Oldukça ilgilidir	116	69,61	8,92
Orta düzeyde ilgilidir	31	69,87	6,75
İlgisizdir	3	73,33	4,61
Toplam	150	69,74	8,44

Sporcunun branşına olan ilgi düzeyinin SBSÖ'den alınan puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Antrenörlerin cevapları doğrultusunda elde edilen verilerin gruplara göre dağılımı tablo 28'de görülmektedir. Bu gruplara göre katılımcı sayıları, ortalama puanları ve standart sapma değerleri tabloda görülebilir.

Tablo 29: Sporcunun Branşına Olan İlginin SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	41,16	20,58		
Grup içi	147	10581,69	71,98	0,28	0,75
Toplam	149	10622,86			

Tablo 29'da sporcunun branşına olan ilgi düzeyinin SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Antrenöre göre sporcunun branşına olan ilgi düzeyinin SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı, Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre sporcunun branşına olan ilgi düzeyi ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 30: Sporcunun Antrenmanlara Devam Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SD</i>
Antrenmanları hiç aksatmaz	104	68,49	8,98
Bazen aksatır	43	72,62	6,32
Çoğu zaman devamsızdır	3	71,66	6,65
Toplam	150	69,74	8,44

Sporcunun antrenmanlara devam durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Alınan cevaplar doğrultusunda elde edilen verilerin gruplara göre dağılımı tablo 30'da görüldüğü gibidir. Bu gruplara göre katılımcı sayıları, ortalama puanları ve standart sapma değerleri tablo 30'da görülebilir.

Tablo 31: Sporçunun Antrenmanlara Devam Durumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	532,15	266,07		
Grup içi	147	10090,70	68,64	3,87	0,02**
Toplam	149	10622,86			

** $p < 0,05$

Tablo 31'de sporçunun antrenmanlara devam durumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre yapılan incelemede, sporçunun antrenmanlara devam durumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisi ile ilgili olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 32: Sporçunun Antrenmanlara Devam Durumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı

Gruplar	Gruplar		
	Antrenmanları Hiç Aksatmaz	Çoğu Zaman Devamsızdır	Bazen Aksatır
Antrenmanları Hiç Aksatmaz	-	-	-
Çoğu Zaman Devamsızdır	-	-	-
Bazen Aksatır	*	-	-

Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizinde çıkan anlamlı sonuç Tukey-B Anlamlılık Testi ile incelenmiştir. Tukey-B Anlamlılık Testinde, antrenmanları hiç aksatmayan sporcular ile bazen aksatan sporcular arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo 32'de sporçunun antrenmanlara devam durumu ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasındaki farklılığın kaynağı görülmektedir.

Tablo 33: Sporcunun Takım Arkadaşları ve Çevresine Olan Uyumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>
Çok uyumludur	112	69,54	7,98
Orta düzeyde uyumludur	36	70,19	9,99
Uyumsuzdur	2	72,50	4,94
Toplam	150	69,74	8,44

Sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Antrenörlerden elde edilen cevaplar ile verilerin gruplara göre dağılımı tablo 33'te görülmektedir. Gruplar “çok uyumludur”, “orta düzeyde uyumludur” ve “uyumsuzdur” şeklinde oluşturulmuştur. Sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumu ile değerlendirme ölçeğinden (SBSÖ) alınan ortalama puanları ve standart sapma değerleri tablo 33'te görülebilir.

Tablo 34: Sporcunun Takım Arkadaşları ve Çevresine Olan Uyumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	26,94	13,47		
Grup içi	147	10595,91	72,08	0,18	0,82
Toplam	149	10622,86			

Takım arkadaşları ve çevreye uyumun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre takım arkadaşları ve çevreye uyum ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tablo 34'te sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir.

Tablo 35: Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>X̄</i>	<i>SD</i>
Çok iyidir	126	69,84	8,01
Orta düzeyde iyidir	21	70,95	5,55
Kötüdür	3	57,00	27,07
Toplam	150	69,74	8,44

Sporcunun antrenörüne karşı tutumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Antrenör Anket Formundan elde edilen verilerin gruplara göre dağılımı tablo 35'te görülmektedir. 3 gruptan oluşan tabloda, gruplara göre katılımcı sayıları, SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları ve standart sapma değerleri görülebilir.

Tablo 36: Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumunun SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	519,08	259,54		
Grup içi	147	10103,77	68,73	3,77	0,02**
Toplam	149	10622,86			

**p<0,05

Sporcunun antrenörüne karşı tutumunun SBSÖ'den alınan puanlara etkisinin olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) göre incelenmiştir. Bu analize göre, sporcunun antrenörüne karşı tutumu ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tablo 36'da sporcunun antrenörüne karşı tutumunun SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri verilmektedir.

Tablo 37: Sporcunun Antrenörüne Karşı Tutumu İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerleri Arasındaki Farklılığın Kaynağı

Gruplar	Gruplar		
	Kötüdür	Çok iyidir	Orta düzeyde iyidir
Kötüdür	-	-	-
Çok iyidir	*	-	-
Orta düzeyde iyidir	*	-	-

Sporcunun antrenörüne karşı tutumu ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasındaki anlamlılığa Tukey-B Anlamlılık Testi ile bakılmıştır. Yapılan Tukey-B Anlamlılık Testinde antrenörüne karşı tutumu “kötü” olanlarla “çok iyi” olanlar ve “orta düzeyde iyi” olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo 37’de sporcunun antrenörüne karşı tutumu ile SBSÖ’den alınan puan değerleri arasındaki farklılığın kaynağı görülmektedir.

Tablo 38: Antrenöre Göre Sporcunun Türkiye Genelindeki Başarı Düzeyi İle SBSÖ’den Alınan Puan Değerlerine İlişkin Dağılım

Gruplar	N	\bar{X}	SD
Oldukça başarılıdır	33	70,36	7,74
Orta düzeyde başarılıdır	92	69,39	9,26
Başarısızdır	25	70,20	5,99
Toplam	150	69,74	8,44

Antrenörlerin görüşlerine göre sporcunun Türkiye genelindeki başarı düzeyi ile SBSÖ’den alınan puan değerleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmıştır. Bu sebeple antrenörlerin sporcuları hakkındaki görüşlerine göre Türkiye genelindeki başarı düzeylerini oluşturan gruplar tablo 38’deki gibidir. Bu grupları oluşturan sporcu sayıları, SBSÖ’den aldıkları puanların ortalaması ve standart sapma değerleri tablo 38’de görüldüğü gibidir.

Tablo 39: Antrenöre Göre Sporçunun Türkiye Genelindeki Başarı Düzeyi İle SBSÖ'den Alınan Puan Değerlerini Etkileme Dereceleri

<i>Değer Kaynağı</i>	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Gruplar arası	2	29,31	14,65		
Grup içi	147	10593,54	72,06	0,20	0,81
Toplam	149	10622,86			

Sporçunun Türkiye genelindeki başarı düzeyi ile SBSÖ'den alınan puan değerlerini etkileme dereceleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu analize göre sporçunun Türkiye genelindeki başarı düzeyi ile SBSÖ'den alınan puan değerleri arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tablo 39, antrenöre göre sporçunun Türkiye genelindeki başarı düzeyi ile SBSÖ'den alınan puan değerlerini göstermektedir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, Üniversitelerarası I. Lig voleybol Müsabakalarına katılan voleybolcuların denetim odağı ile başarı ve başarısızlık ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın verileri müsabakalara katılan üniversiteli öğrencilerden ve antrenörlerinden, maç sonrası voleybolculara uygulanan Sporda Başarı Sorumluluğunu Alma Ölçeği (SBSÖ) isle sporcu ve antrenör anket formu aracılığıyla toplanmıştır.

Başarı ya da başarısızlık müsabakalar sonunda takımların elde etmiş olduğu derecelere göre değerlendirmeye alınmıştır.

Sporcuya ait demografik bilgiler ile antrenörlerin sporcuları hakkında doldurdıkları bilgiler SBSÖ ile istatistiksel olarak karşılaştırılmış ve araştırmanın bulguları elde edilmiştir.

Bu bulgular ışığında;

Başarılı ya da başarısız olan voleybolcuların SBSÖ'den elde ettikleri ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (bkz. Tablo 2). Burada Ho (Hipotez 1) istatistiksel sonuçlar açısından desteklenmektedir. Bu araştırma sonucuna göre, takım sporları ile ilgili daha önce futbol üzerine yapılan araştırmalardan (2, 30) farklı bir sonuç çıkmıştır. Yapılan diğer araştırmalar (2, 30) sporcuların (futbolcuların) başarılarının sebeplerini yetenek ve çabaya yüklemleyerek, başarılı olan sporcuların başarısız olan sporculara oranla daha iç denetimli olduklarını ortaya çıkarmışlardır.

Yine bu araştırmaya göre, voleybolcuların başarı ya da başarısızlıkları ile ilgili SBSÖ'den elde ettikleri ortalama puanlara bakılırsa, istatistiksel olarak anlamlı çıkmaya bile başarı ya da başarısızlıklarının sebebini, daha çok içsel faktörlere yüklemledikleri söylenebilir. Schmidt ve Schmole'ün (32) de voleybolcular üzerinde yaptıkları bir araştırması bu sonuçları destekler niteliktedir. Schmidt ve Schmole (32) çalışmasında voleybolcuların Başarılı – Başarısız sonuçları daha çok içsel nedenlerle açıkladıkları ortaya çıkmıştır.

Voleybolcuların içsel denetimli olmaları, oyun kuralları açısından voleybol sporunun diğer takım sporlarından biraz daha farklı olmasından kaynaklanabilir.

Voleybolda yapılan her hatanın, sporcunun kendisine ait olması nedeniyle voleybolcuların elde edilen maç sonucu ile ilgili olarak, ister başarılı ister başarısız olsun sonuçtan kendilerini sorumlu tutmaları, yani daha içsel faktörlere yüklemleme yapmaları bununla açıklanabilir.

Yapılan bu çalışmanın bulgularına göre hipotez 2 doğrulanmakta ve cinsiyet faktörünün, başarı ya da başarısızlık ile ilgili yapılan yüklemlemelerde, istatistiksel açıdan önemli bir değişken olarak ortaya çıkmadığı görülmektedir (bkz. Tablo 3). Mark ve arkadaşları (41) da voleybol sporcularında aynı cinsiyet grubuna ve aynı kategoriye sahip olanların yüklemlemelerinde farklı bir nedenin olmadığını ortaya koymuşlardır. Leith (21) ise, içsel ve dışsal faktörlerin etkisini cinsiyet özelliklerini göz önüne alarak incelemiştir. Yaptığı incelemede, bayan sporcuların yüklemlemelerini daha çok dış faktörlere bağlayarak erkek sporculara göre kişisel yeteneklerine daha az güvendiklerini ortaya çıkarmıştır. Sporda, ister bayan ister erkek olsun her bireyin ortak amacının aynı yani başarmak olduğu düşünülürse, cinsiyet faktörünün başarı ya da başarısızlıkla ilgili yapılan yüklemlemelerde önemli bir değişken olmadığı söylenebilir.

Bu araştırma, voleybolcuların sahip oldukları kardeş sayılarının, başarı ya da başarısızlıklarına yaptıkları yüklemlemelerde etkili bir faktör olmadığını ortaya koymuştur (bkz. Tablo 5). Yapılan bu araştırma, hipotez 3'ü istatistiksel olarak doğrulamaktadır.

Gelir düzeyi yüksek olan voleybolcuların, gelir düzeyi düşük ve orta olan voleybolculara göre ölçekten aldıkları ortalama puanları içsel denetimlilik yönünde daha yüksek olmasına rağmen, gelir düzeyinin, voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimliliği açısından istatistiksel olarak önemli olmadığı ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 7). Elde edilen bu bulguya göre hipotez 4 doğrulanmaktadır. Takım sporları (futbol) ile ilgili yapılan diğer bir çalışmada (2) da bu değişken incelenmiş ve bu araştırma sonuçlarıyla benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmada, yarışmacı yılı açısından SBSÖ'den alınan puanlar incelendiğinde, voleybolcuların yarışma yılı arttıkça daha içsel denetimli oldukları ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 9). Elde edilen bu veri hipotez 5'i doğrulamamaktadır. Hasırcı'nın (2) yaptığı çalışmada ise, yarışmacı yılı arttıkça futbolcuların daha dış

denetimli oldukları görülmüştür. Futbolcuların dış denetimli olmaları ile ilgili olarak futbol taraftarlarının daha baskıcı oldukları, açık havada yapılan bir spor olması nedeniyle hava koşulları gibi nedenlerden daha çok etkilendikleri söylenebilir.

Voleybol sporu yapanlar açısından araştırma bulgularına dayanarak, yarışmacı yılı arttıkça voleybolcuların daha içsel denetim odağına sahip olabileceği söylenebilir. Yarışmacı yılı attıkça daha içsel denetimli olma, sporcuların daha fazla deneyim kazanmasıyla, yapılan spor dalına ilginin artmasıyla ve dolayısıyla daha çok çaba sarf etme ve daha çok çalışma ile açıklanabilir. Voleybolcuların, futbolculara göre dış koşullardan (hava şartları, farklı taraftar grubuna sahip olma, zemin vb) daha az etkilenmeleri de içsel denetimli olmalarında bir etken olabilir.

Üniversite takımında oynama yılı ile voleybolcuların denetim odağı açısından başarı ya da başarısızlıkları ile yaptıkları yüklemelerde anlamlı bir sonuca rastlanmamış (bkz. Tablo 11) ve hipotez 6 istatistiksel olarak doğrulanmıştır. Fakat takımında oynama yılı arttıkça sporcuların biraz daha fazla içsel denetimli oldukları gözlemlenmiştir.

Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre, antrenman gün sayıları ile haftalık ortalama antrenman saatinin de voleybolcuların içsel ya da dışsal denetim odağına sahip olma açısından istatistiksel olarak önemli bir değişken olmadıklarını ortaya çıkarmıştır (bkz. Tablo 13, 15). Elde edilen bu bulgulara göre, hipotez 7 ve hipotez 8 doğrulanmaktadır. Sonucun böyle çıkması, üniversite takım antrenmanlarına ayrılan zamanın daha az olmasından kaynaklanabilir.

Kendisini, Türkiye genelinde başarısız gören sporcuların, ölçekten aldıkları ortalama puanları, içsel denetimlilik açısından kendisini başarılı gören sporculara göre daha fazla çıkmasına rağmen, Türkiye genelinde sporcunun kendisini yaptığı spor dalında başarılı görme durumu ile SBSÖ'den alınan puanlar incelendiğinde denetim odağı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir sonucun ortaya çıkmadığı görülmüş(bkz. Tablo 17) ve hipotez 9 doğrulanmıştır. Buradan da kendini başarısız gören sporcuların daha içsel faktörlere (yetenek ve çaba gibi) yüklemeye yaptıkları ve daha içsel denetimli oldukları söylenebilir.

Voleybolcuların takım arkadaşlarına göre kendilerini başarılı görme durumu araştırıldığında bu faktörün istatistiksel olarak önemli bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 19). Takımda diğer sporculara göre kendini “en iyilerden” görenlerin, “orta düzeyde bir sporcu” olarak görenlere göre daha içsel denetimli oldukları bulunmuştur. Bu bulgular ışığında hipotez 10 ve alt hipotezi doğrulanmamıştır. Kendini “başarısız bir sporcu” olarak gören sporcuların da içsel denetim odağı puanı “en iyilerden” gören sporculara yakın bulunmuştur.

Bu araştırmada, başarı ya da başarısızlığa yapılan yüklemelerde, yapılan spor dalından memnun olma durumunun, voleybol sporunda önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 22). Elde edilen veriler sonucunda hipotez 11 doğrulanmamıştır. Yine Hasırcı'nın (2) takım sporları (futbol) ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar ile farklılık gösteren bu sonucun, voleybol sporu açısından önemli bir bulgu olacağı söylenebilir. Bu araştırmada yaptığı spor dalından “hiç memnun olmayan” voleybolcuların SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları “çok memnun” olanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Yani yüklemelerini daha içsel nedenlerle ifade etmektedirler. Hipotez 11'e ait alt hipotez, elde edilen bu bulgulara göre doğrulanmaktadır (bkz. Tablo 21). Futbolcuların yaptıkları spor dalından memnuniyeti çeşitli açılardan (maddi gelirin yüksekliği, sosyal kabul görme, popüler olma vb.) sporcuya daha fazla doyum sağlaması ile ilgili olabilir. Voleybolda ise yapılan spor dalındaki memnuniyetin az olması bu faktörlerin daha az oluşundan kaynaklanabilir.

Sporcular yıl içindeki performanslarını değerlendirdiklerinde bu değişkenin, içsel ya da dışsal denetim odağına sahip olması açısından istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ortaya çıkmış (bkz. Tablo 25) ve hipotez 12 doğrulanmıştır. Bu durumla ilgili olarak, Hasırcı (2) da sporcuların yıl içindeki performanslarını incelemiş ve inceleme sonucunda, yapılan bu çalışmayı destekler veriler elde etmiştir.

Yapılan bu araştırmada Antrenör Anket Formu hazırlanarak, antrenörlerin sporcuları hakkında değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu değerlendirmelerin istatistiksel analizlerinin sonuçlarına göre:

Antrenörün sporcuya çalışma yılı ve sporcunun branşına olan ilgisi ile sporcuların ölçekten aldıkları denetim odağı puanları arasında istatistiksel olarak önemli

bir farklılık bulunmamıştır(bkz. Tablo 27, 29). Bu bulgulara göre hipotez 13 ve 14 doğrulanmaktadır. Bununla beraber, antrenörüyle uzun yıllar çalışan voleybolcuların denetim odağı ortalama puanları, antrenörleriyle daha kısa süre çalışan voleybolculara göre daha fazla olduğu saptanmıştır (bkz. Tablo 26). Bu bulgularda yola çıkarak hipotez 13'ün alt hipotezi doğrulanmaktadır. Aynı şekilde antrenörlerin branşına ilgisiz gördükleri sporcuların da denetim odağı puanları içsel yönde istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur. Bu farklı sonuç, üniversite antrenörlerinin sporcularıyla birlikte olmaları açısından -özellikle de üniversite takım antrenmanlarına ayrılan zamanın az olduğu düşünülürse- sporcuları değerlendirmede elde edilen verilerin, genel bir değerlendirmeden öteye gidemeyeceği şeklinde açıklanabilir. Bununla birlikte antrenörlerin takım çalışmalarından ziyade sporcuların okul içindeki durumlarını bilmesi ve sporcuyu daha yakından tanınması bu araştırma açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

Yine bu araştırmada, sporcunun antrenmanlara devam durumu ile SBSÖ'den aldıkları puanlar incelendiğinde, başarı ya da başarısızlığa yapılan yüklemeler ile antrenmanlara devam durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmış (bkz. Tablo 31) ve hipotez 15 doğrulanmamıştır. Antrenmanları aksatan ve çoğu zaman devamsız olan voleybolcuların SBSÖ'den aldıkları ortalama puanları aksatmayanlara göre yüksek çıkmış (bkz. Tablo 30) ve 15. hipotezin alt hipotezi de doğrulanmamıştır. Üniversite I. Liginde oynayan sporcuların aynı zamanda Türkiye Voleybol I. Liginde ya da diğer liglerde oynadıkları göz önüne alınırsa, sporcuların kendi kulüp antrenmanlarına daha fazla zaman ayırdıkları ve üniversite takım antrenmanlarını bu sebeple aksattıkları söylenebilir.

"Uyumsuz" olan voleybolcuların ölçekten aldıkları denetim odağı puanlarının yüksek olması nedeniyle, bu voleybolcuların içsel olarak daha denetimli olabilecekleri sonucuna rağmen, antrenörün sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumunu değerlendirmesinde, bu değişkenlerin başarı ya da başarısızlığa yapılan yüklemelerde önemli bir faktör olmadığı istatistiksel olarak ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 34). Hipotez 16 bu incelemede doğrulanmıştır.

Araştırmada, sporcunun antrenörüne karşı tutumu incelendiğinde, bu faktörün denetim odağı açısından önemli bir etken olduğu istatistiksel olarak belirlenmiştir (bkz. Tablo 36). Burada hipotez 17 doğrulanmayarak içsel ya da dışsal denetimli olan voleybolcuların antrenörlerine karşı tutumlarının farklı olduğu sonucu çıkmıştır. Antrenörlerine karşı tutumu “çok iyi” ve “orta düzeyde iyi” olan voleybolcuların denetim odağı ölçeğinden almış oldukları puanlar doğrultusunda, bu sporcuların daha içsel denetimli oldukları ortaya çıkmıştır. Antrenörlerine karşı tutumu “kötü” olan voleybolcuların ise denetim odağı ölçeğinden almış oldukları puanları düşük çıkmıştır (bkz. Tablo 35). Buradan da bu sporcuların başarı ya da başarısızlıkları ile ilgili olarak daha dışsal faktörlere yüklemleme yaptıkları söylenebilir. Bu sonuca göre 17. hipoteze ait alt hipotez doğrulanmaktadır. Antrenörlerin sporcuları hakkında yaptıkları gözlemsel yorumların istatistiksel sonuçları destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Antrenöre göre sporcunun Türkiye genelinde performansındaki başarı düzeyinin SBSÖ'den alınan puanları istatistiksel olarak önemli bir derecede etkilemediği bulunmuştur (bkz. Tablo 39).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bulgular ışığında sonuç olarak, bir müsabaka sonunda başarılı olan voleybolcular ile başarısız olan voleybolcuların müsabaka sonucu ile ilgili yaptıkları yüklemelerin birbirlerine göre farklılığının olmadığı ve yine aynı şekilde cinsiyet faktörünün ölçekten alınan puanları etkilemediği görülmüştür.

Araştırmada incelenen diğer değişkenlerin, voleybolcuların içsel ya da dışsal denetim eğilimli olmalarını etkilediği ya da etkilemediği istatistiksel olarak ortaya çıkarılmıştır. Ölçekten (SBSÖ) alınan puanlar doğrultusunda voleybolcuların içsel ya da dışsal denetimli olmalarını etkileyen faktörlerin yarışmacı yılı, kendini takımdaki diğer sporculara göre başarılı görme durumu, yapılan spor dalından memnun olma, antrenmanlara devam durumu ve antrenörlere karşı tutum olduğu ortaya çıkmış ve bu değişkenlerin ölçekten alınan puanları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği elde edilmiştir.

Ölçekten alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan bir farklılık çıkmayan değişkenler ise kardeş sayısı, gelir düzeyi, üniversite takımında oynama yılı, antrenman gün sayıları, haftalık ortalama antrenman saati, Türkiye genelinde kendisini branşında başarılı görme durumu, yıl içindeki performans, antrenörün sporcuyla çalışma yılı ve sporcunun branşına olan ilgisi, antrenmanlara devam durumu, sporcunun takım arkadaşları ve çevresine olan uyumu ve antrenöre göre sporcunun Türkiye genelinde performansındaki başarı düzeyidir.

Öneriler

Türk voleyboluna daha fazla katkıları olması açısından, böyle bir çalışma daha fazla katılımcı sayısı ve daha kontrollü olarak yapılabilir.

Kulüpler ya da ligler bazında böyle bir çalışma yapılabilir.

Basketbol ve hentbol gibi diğer takım sporlarında da SBSÖ yapılabilir.

Araştırma sonucunda Üniversite I. Lig Voleybolcularında başarı ya da başarısızlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış fakat her iki durumda da sporcuların daha çok içsel faktörlere yüklemleme yaptıkları görülmüştür. Genel olarak spor açısından içsel denetimli olmanın, dışsal denetimli olmaya göre daha iyi olduğu söylenebilir. Çünkü "dışsal denetimli sporcular içsel denetimli sporculara göre daha az

çalışma eğilimi göstermektedirler” (14). Bununla birlikte, “İnsanlar kesin olarak içten denetimliler ve dıştan denetimliler olarak ikiye ayrılmazlar” (13). Fakat yaşantılar yoluyla denetim odağının yapısı değişebilir (14). Bu nedenle sporcuları içsel denetimli olmaları yönünde geliştirmek daha verimli sonuçların elde edilmesini sağlayabilir.

Sporcu seçiminde ve eğitiminde içsel denetimli olma eğilimini geliştirecek ve güçlendirecek çalışmalar yapılabilir.



KAYNAKLAR DİZİNİ

1. **TANNENBAUM, G., FURS, D., WEINGARTEN, G.**, Attribution of Causality in Sport Events, Validation of The Wingate Sport Achievement Responsibility Scale, *Journal of Sport Psychology*, 1984, ss.430-439.
2. **HASIRCI, S.**, *Sporda Denetim Odağı*, İzmir: Bağırğan Yayımevi, 2000.
3. **KARAGÖZOĞLU, C., İKİZLER, C.**, (Eds). *Sporda Başarının Psikolojisi*, İstanbul: Alfa Basın Yayım Dağıtım, 1997, ss.48-68.
4. **DÖNMEZ, A.K** (Ed). *Sosyal Psikoloji*, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989.
5. **BİLGİN, N.** (Ed). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: İzmir Kitaplığı, 1995.
6. **FRÖHNER, B.** (Ed). *Voleybol Oyun Kuramı ve Alıştırmaları*, (Çev. A.Cengiz). Ankara, 1999.
7. **COX, R.H.** (Ed). *Sport Psychology, Concepts and Application*, Dubuque: IOWE, 1987.
8. **MC CLELLAND, D.C., ATKINSON, J.W.** (Eds). *An Introduction to Motivation*, New York: D. Van Company, 1964.
9. **HEIDER, F.** (Ed). *The Psychology of Interpersonal Relation*, Newyork, 1958.
10. **HEIDER, F.** (Ed). *Social perception and Phenomenal Causality*, *Psychological Review*, no:51, 1944, ss.358-374.
11. **KELLEY, H.H.**, Attribution theory in social psychology, In D. Levine (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*, Lincoln: University of Nebraska Press, 1967.
12. **TİRYAKİ, Ş.** (Ed). *Spor Psikolojisi – Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*, Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, 2000, ss.96-100.
13. **HASIRCI, S., KOÇ, Ş.**, Elit Düzeyde Güreş ve Okçuluk Sporunu Yapan Kişilerde Denetim Odağına İlişkin Bir Araştırma, *C.B.Ü., Beden Eğitimi ve Spor Dergisi*, 1995, 1: 3, ss.17-26.
14. **KARAGÖZOĞLU, C.**, *Ortaokul Çağındaki Çocuklarda Grupla Psikolojik Danışmanın Kontrol Odağına Etkisi*, I. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu, Ankara: Bağırğan Yayımevi, 1997, ss.66-79.
15. **DÖNMEZ, A., BAŞAL, H.A.**, Çevre Büyüklüğü ve 10-12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı (Locus of Control), *Psikoloji Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, ss. 7-14, 1985.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam ediyor)

16. DÖNMEZ, A. (Ed). *Kendine Saygı ve Üç Değişken*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.
17. KURT,C., Çocuklarda Denetim Odağı Ölçeği Uygulaması, E.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1988.
18. ROTTER, J.B., Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement, *Psychological Monograph*, Vol. 80, 1966.
19. PHARES, E.J., Relationship of Internal External Control to Defensive Preferences, *Journal of Consulting and Clinical Sychology*, 1974, ss.874-878.
20. ÇAMLIYER,H&H. (Eds). Eğitim Bütünlüğü İçinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun, İzmir: Can Ofset, 1997, ss.48.
21. LEITH, L.M., Causal Attribution and Sport Behavior: Implications for Practitioners, *Journal of Sport Behavior*, 1988, 12, 3: ss.213-223.
22. LEITH, L.M., PRAPAVESSIS H., Attributions of Causality and Dimensionailty Associated With Sport Outcomes in Objectively Evaluated and Subjectively Evaluated Sports, *Int. Journal of Psychology*, 1989, 20: ss.224-234.
23. MC AULEY E., GROSS, J.B., Perceptions of Causality in Sport: An Application of The Causal Dimension Scale, *Journal of Aport Psychology*, 1985, 5: ss.72-76.
24. BIERHOFF-ALFERMANN,D., Ursachenerklärung für Erfolg und Misserfolg bei einem Schwimmwettkampf, *Aktuell Probleme der Sportpsychologie*, 1979,ss.91-97.
25. HILD, W., Ursachenerklärung guter und schlechter Schulnote aus der Sicht von Schülern und Lehrern, Diplomarbeit der Deutschen Sporthochschule, Köln, 1976.
26. HOFMANN, W., Empirische Untersuchung zur Ursachenerklärung der Sportnote aus der Sicht von Schülern und Lehrern, Diplomarbeit der Deutschen Sporthochschule, Köln, 1976.
27. DUGUIN, M.E. (Ed). *Attributions Made by Children in Coeducational Sport settings*, Psychology of motor Behavior and Sport, 1977, ss.462-469.
28. SCANLAN, T.K., PASSER,M.W., The Attributional Responses of Young Female Athletes after Winning, Tying and Losing, *Research Quarterly of Exercise and Sport*, 1980, ss.675-684.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam ediyor)

29. **WEINER, B. AND et al. (Eds).** *Perceiving The Causes of Success and Failure*, General Learning Press, Newyork, 1971.
30. **ROBINSON, D.W., HOWE, B.L.,** Causal Attribution and Mood State Relationships of Soccer Players in a Sport Achievement Setting, *Journal of Sport Behavior*, 1985, 10, 3: 137-146.
31. **FOSTER, C., MARUYAMA, G.,** Convergent and Incremental Effects of Cohesion on Attributions for Self and Team, *Journal of Sport Psychology*, 1980, ss.181-194.
32. **SCHMIDT,U., SCHMOLE,M.,** Attribution und Emotion im Sportspiel Volleyball, *Sportpsychologie*, 1997, 3: ss. 43-47.
33. **RETHORST, S.,** Kognitionen und Emotionen in Sportlichen Leistungssituationen, Köln, 1992.
34. **WEINER, B.,** Motivationspsychologie, Weinheim, 1994.
35. **BIERHOFF-ALFERMANN,D.,** Sportpsychologie, Stuttgart, 1986.
36. **WEINER, B.,** An attributional theory of achievement motivation and emotion, *Psychological Rewiev*, 1985a, 92, ss.548-573.
37. **WEINER, B.,** "Spontancous" causal thinking, *Psychological Bulletin*, 1985b, 97, ss.74-84.
38. **WEINER, B.,** An attributional theory of motivation and emotion, New York, 1986.
39. **RUSIDILL, M.E.,** Sex differences in various cognitive and behavioral parameters in a competitive situation, *International Journal of Sport Psychology*, 1988, 19: ss.296-310.
40. **WILLIMCZIK, K., RETHORST, S., RIEBEL, H.J.,** Cognitions and Emotions in sport games – a cross cultural comparative analysis, *International Journal of Physical Education*, 1986, 23, 1, 10-16 und 23, 1986, 2, ss.23-30
41. **MARK, M., MUTRIE, N., BROOKS, D.R., HARRIS, D.V.,** Causal attributions of winners and losers in individual competitive sports toward a reformulation of the self-serving bias, *Journal of Sport Psychology*, 1984, 6, ss.184-196.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam ediyor)

42. **RETHORST, S., WILLIMCZIK, K.**, Die attributionstheoretische Erklärung positiver Emotionen, In: HACKFORT, D. Funktionen von Emotionen im Sport , Schorndorf, 1991, ss.45-80.
43. **RETHORST, S.**, Zwischen Lust und Frust – Die Erlebniswelt von Schülerinnen bei den Leicht-athletik-Bundesjugendspielen, Band 13 der Bielefelder Schriften zur Sportwissenschaft, Bielefeld, 1991.
44. **RETHORST, S.**, Emotionen im Sport – Forschungsmethodische Annäherungen an ein schillerndes Phänomen, In: TAGUNGSBERICHT ZUR ASP-TAGUNG, 1994 in Köln, Im Druck.
45. **VALLERAND, R.J.**, Antecedents of self related affects in sport, Preliminary evidence on the intuitivereflective appraisal model, *Journal of Sport Psychology*, 1987, 9: ss.161-182.
46. **NITSCH, J.R., ALLMER, H.**, Entwurf eines Prozessmodells der Leistungsmotivierung, Beanspruchung im Sport, Frankfurt / tdain, 1976.
47. **ALLMER, H.**, Untersuchung zur Motivations und Beanspruchungslage bei Handballspielern, BAD Hamburg, 1976, ss. 160-163.
48. **ALLMER, H.**, Ursachenerklerung und Handlungszufriedenheit im Sport, Schorndorf, 1978.
49. **ÇAMLIYER, H.**, Sporcularda Stres ve Stres Yaratan Faktörlere Göre Yaşanma Biçimleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Manisa, 1984.

EK 1

- 1= Sadece A
2= Daha çok A ama aynı zamanda B
3= Hem A, hem B eşit
4= Daha çok B ama aynı zamanda A
5= Sadece B

TAKIM SPORLARI

- | | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
|--|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| 1. Antrenörünüzün sizi öven sözler söylemesinin nedeni;
A. Antrenörler genellikle sporcularını överek teşvik etmek isterler,
B. Sizin bu övgüyü hak etmiş olmanızdır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2. Antrenörünüzün söylediklerini kavramada zorluk çekiyorsanız,
bunun nedeni;
A. Antrenörün söylediklerini yeterince önemsememendendir,
B. Antrenörün kendisini doğru dürüst anlatamamasındandır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3. Önemli bir sportif karşılaşma için iyi hazırlanmış ama başarısız olmuşsanız,
bunun nedeni;
A. Yeterince hazırlık, antrenman yapmamış olmanızdır,
B. Sizin kontrolünüzün dışındaki nedenlerden dolayıdır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 4. Sporda iyi sonuçlar genellikle;
A. Şans ya da elde olmayan nedenlerden dolayıdır,
B. Sporcuların kişisel çabalarından dolayıdır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 5. Bir karşılaşmada rakiplerinizi oyuna getirip yendiğinizde;
A. Sizin oyunu daha önceden başarılı bir şekilde planlamış
olmanızdır,
B. Bu onların sizden daha dikkatsiz davranmasındandır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 6. Takım arkadaşlarınıza yarışmada ne yapmanız gerektiğini açıklamış ve o da
buna uyum sağlamış ise, bu;
A. Açıklamalarınızın çok açık ve ikna edici olmasındandır,
B. Arkadaşınızın zeki ve çabuk kavrayan bir kişi olmasındandır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 7. Antrenörünüz sizi esas kadroya almış ise, bu;
A. Antrenmanlarda iyi çalışıp hazırlanmış olmanızdır,
B. Sizi yararlı bir sporcu olarak gördüğü içindir. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 8. Takım arkadaşlarınız bir karşılaşmada sizin yeterince becerikli olmadığınızı
iddia ettiklerinde, bu;
A. Sizi kıskandıklarından dolayıdır,
B. Sizin gerçekten beceriksiz davranmış olmanızdır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 9. Bir karşılaşmada, daha önce planlanmış taktiği uygulama konusunda sizden
bekleneni vermemiş iseniz, nedeni;
A. Karşılaşmada elinizden yapmamış olmanızdır,
B. Arkadaşlarınızın sizi yeterince desteklemediklerindedir. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 10. Rakiplerinizden sıyrılmayı, onları geçmeye çalıştınız fakat hep başarısız
olduğunuzda;
A. Bu, onların sizden daha dikkatli davranmalarındandır,
B. Oyunu önceden iyi bir şekilde planlamamış olmanızdır. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 11. Size göre bir karşılaşmada başarılı olmanın nedeni ;
A. Sizin yeteneklerinizi iyi sergilemiş olmanızdır,
B. Takım elemanlarının aralarında iyi anlaşmalarındandır. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 12. Antrenörünüzün verdiği taktikleri hatırlayamadığınızda bu;
A. Antrenörün taktikleri açık bir şekilde anlatamamasındandır,
B. Sizin bu taktiklerin önemli olmadığını düşünmenizdir. | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

- 1= Sadece A
2= Daha çok A ama aynı zamanda B
3= Hem A, hem B eşit
4= Daha çok B ama aynı zamanda A
5= Sadece B

13. Karşılaşmada riske girerek alışılmışın dışında yeni bir taktik uygulayıp başarılı olmuş iseniz bunun nedeni;
- A. Rakip takım oyuncularının sizin oyununuza karşılık vermemelerinden dolayıdır,
B. Oyun sırasında yeni taktikler geliştirme ve uygulama yeteneğinizdir.
14. Antrenörünüzün sizi esas kadroya seçmediğinde, bu;
- A. Takımda olumsuz bir etki yapacağınızı düşündüğündendir,
B. Gerçekten, yeterince hazırlanmadığınız içindir.
15. Antrenörünüz daha fazla çaba göstermeniz yolunda bir istekte bulunmadığında;
- A. Bu, onun, takımın başarılı olup olmasını önemsememesindedir,
B. Zaten elinizden gelen tüm çabayı sarf ettiğinizden dolayıdır.
16. Antrenmanlarda efor sarf etmeyi zor bulduğunuzda bunun nedeni;
- A. Antrenörünüzün sizden her zamankinden daha fazla bir çaba talep etmesindedir,
B. Bir önceki antrenmanda yeterli düzeyde çaba sarf etmediğinizdendir.
17. Arkadaşlarınız, sizin iyi bir sporcu olduğunuzu söylediklerinde, bu;
- A. Sizin çok yetenekli bir sporcu olmanızdan dolayıdır,
B. Onların çok iyi bir arkadaş olmalarındandır.
18. Antrenörünüz sizi eleştirmiş ise, bu;
- A. Antrenörlerin bazen sporcularını eleştirmelerinden dolayıdır,
B. Gerçekten bu eleştiriyi hak etmiş olmanızdandır.
19. Bir karşılaşmada seyirciler size olumlu tezahüratta bulunuyorlarsa;
- A. Sizin gerçekten iyi bir sporcu olmanızdandır,
B. Seyircilerin genellikle sporculara destek olup, teşvik ettiklerindedir.
20. Antrenörünüzün talimatlarını iyi bir şekilde kavramış olmanız;
- A. Antrenörün çok açık bir şekilde açıklama yapmasındandır,
B. Sizin antrenörünüzün talimatlarını ciddiye almanızdandır.
21. Bir antrenmanın size çok kolay gelmesinin nedeni;
- A. Sizin önceki çalışmalarda çok çaba sarf etmiş olmanızdandır,
B. Antrenörünüz, bu çalışmayı her zamankinden daha hafif tuttuğundandır.
22. Yarışmada seyirciler size olumsuz tezahüratta bulunuyorlarsa, bu;
- A. Seyircilerin sevmedikleri sporculara genellikle olumsuz tezahürat yapmalarındandır,
B. Benim gerçekten iyi bir sporcu olmamamdandır.

SPORCU ANKET FORMU

1. Adı soyadı:.....
2. Doğum tarihi ve yeri:.....
3. Cinsiyeti: Erkek Bayan
5. Kardeş sayısı:.....
6. Ailenin aylık net geliri:.....
7. Uğraştığı spor dalı:.....
8. Yarışmacı yılı :.....
9. Bu üniversitedeki spor yılı:.....
10. Haftalık antrenman gün sayısı:.....
11. Haftalık ortalama antrenman saati:.....
12. Türkiye genelinde branşınızdaki durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz ?
- En iyilerdenim
- Orta düzeyde bir sporcuym
- Başarısız bir sporcuym
13. Kendi takımınızdaki diğer sporculara göre başarınızı nasıl görüyorsunuz ?
- En iyilerdenim
- Orta düzeyde bir sporcuym
- Başarısız bir sporcuym
14. Yaptığım spor dalından;
- Çok memnunum
- Orta düzeyde memnunum
- Hiç memnun değilim
15. Genel olarak bu yıl içindeki performansımı şöyle değerlendiriyorum;
- Çok başarılıyım
- Orta düzeyde başarılıyım
- Başarısızım
16. Başarı ya da başarısızlığımızı aşağıdaki nedenler ne ölçüde etkiliyor ?
En önemlisinden başlayarak 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde sıralayınız.

Başarılılar:

Başarılıydım çünkü;
Yarışma benim için çok kolaydı
Yetenekliyim kazanmam normaldir
Şanslıydım tesadüfen öyle oldu
Saha, tesis çok iyiydi
Varsa diğer faktörler
Lütfen belirtiniz.....

Başarısızlar:

Başarısızdım çünkü;
Yarışma benim için çok güçlü
Yeteneksizim
Şanssızdım
Saha ve tesis kötüydü
Varsa diğer faktörler
Lütfen belirtiniz.....

ANTRENÖR ANKET FORMU

1. Antrenörün adı soyadı:.....
2. Üniversitenin adı:.....
3. Sporcunun adı soyadı:.....
4. Sporcu ile ne zamandan beri birlikte çalışıyorsunuz yıl
5. Sporcunun branşına olan ilgisi ne düzeydedir ?
Oldukça ilgilidir
Orta düzeyde ilgilidir
İlgisizdir
6. Sporcunuzun antrenmanlara devam durumu nasıldır ?
Antrenmanları hiç aksatmaz
Bazen aksatır
Çoğu zaman devamsızdır
7. Takım arkadaşları ve çevresine uyumu nasıldır ?
Çok uyumludur
Orta düzeyde uyumludur
Uyumsuzdur
8. Siz antrenörüne karşı tutumu nasıldır ?
Çok iyidir
Orta düzeyde iyidir
Kötüdür
9. Kendi kategorisine göre sporcunuzun Türkiye genelinde başarı düzeyi nasıldır ?
Oldukça başarılıdır
Orta düzeyde başarılıdır
Başarısızdır
10. Size göre sporcunuzun başarı ya da başarısızlığını aşağıdaki faktörlerden hangisi daha çok etkiliyor önem sırasına göre (Örn. 1, 2, 3, vs. sıralayarak) yazınız.

Sporcum başarılı / başarısız olduğunda, nedenini;
Şans ya da tesadüfe
Yetenek ve kabiliyet düzeyine
Yarışmanın kolay ya da güç olmasına
Çaba ve çalışmaya
Saha ve tesis imkanlarına yüklemektedir.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Sakarya'da doğdum. İlk, orta ve lise tahsilimi Sakarya'da tamamladım. 1998 yılında Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulundan mezun oldum. Aynı yıl Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde Yüksek Lisans eğitimime başladım. Manisa Köprübaşı İlköğretim Okulunda öğretmenlik ve daha sonra Celal Bayar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yaptım. Çeşitli kulüplerde lisanslı olarak voleybol oynadım. Aynı branşta hakemlik ve antrenörlük yaptım.

